

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Sociolekt jezdeckví – současný stav a proměny

Horse riding sociolekt – its contemporary condition and transformations

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.**

Autorka bakalářské práce: **Jaroslava Blahynková (Adámková)**

Višňové 56, 671 38 Višňové

B ČJ-NJ

prezenční studium

Rok dokončení práce: **2013**

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze práce je identická s její tištěnou podobou.

Praha, 19. 6. 2013

Jaroslava Blahynková

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D., za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce, a mým respondentům Pavle Váňové, Ing. Michalu Kellnerovi, Mgr. Monice Vorlíčkové, Pavlíně Hobzové a Mgr. Janě Jirsové, za jejich ochotu a čas.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá současným stavem a proměnami ve slovní zásobě sociolektu jezdeckví. Zaměřuje se na definici a způsob tvoření sociolektismů. Hlavní částí práce je pomocí vybrané literatury vytvořit slovník sociolektu jezdeckví s výklady pojmů. Po konzultaci s uživateli jezdeckého sociolektu je nasbíraný materiál rozdělen dle frekvence užívání na slova z jádra slovní zásoby, z okraje slovní zásoby a na slova zastaralá. V práci jsou také popsány determinanty, které ovlivňují používání sociolektismů.

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the contemporary state and transformations in the horse riding sociolect vocabulary. It focuses on the definition and the way of creating sociolectisms. The main part of the thesis is to produce an explanatory dictionary of horse riding sociolect with the help of selected literature. After the consultation with the horse riding sociolect users the gathered material is divided according to the frequency of use into words of central, peripheral and obsolete word-stock. The determinants which affect the use of sociolectisms are also described in this thesis.

KLÍČOVÁ SLOVA

sociolekt – slang – argot – profesní mluva – jezdeckví

KEYWORDS

sociolect – slang – argot – professional jargon – horse riding

1 OBSAH

1	Obsah.....	1
2	Úvod	3
3	Terminologie	5
3.1	Sociolekt	5
3.1.1	Slang.....	6
3.1.2	Profesní mluva	7
3.1.3	Argot	7
3.1.4	Význam sociolektů.....	7
4	Sociolekt jezdeckví	8
4.1	Tematické členění.....	8
4.2	Synonymičnost	9
4.3	Polysémie a homonymie.....	9
4.4	Expresivita.....	10
4.5	Grafická a gramatická podoba sociolektismů.....	10
5	Tvoření sociolektů.....	11
5.1	Tvoření argotismů.....	11
5.2	Tvoření profesionalismů.....	11
5.3	Tvoření slangismů	11
5.3.1	Morfologické tvoření	12
5.3.1.1	Derivace	12
5.3.1.2	Abreviace	13
5.3.1.3	Kompozice	13
5.3.2	Sémantické tvoření.....	13
5.3.2.1	Metaforizace.....	14
5.3.2.2	Metonymizace	14
5.3.3	Tvoření víceslovných pojmenování	14
5.3.3.1	Sdružená pojmenování.....	14
5.3.3.2	Frazeologická spojení.....	14
5.3.4	Přejímání cizích slov	15
6	Sociolekt jezdeckví z pohledu uživatelů	16

7	Slovník sociolektu jezdeckví.....	18
7.1	Uspořádání slovníku	19
7.1.1	Popis slovníkového hesla	19
7.1.2	Použité zkratky.....	19
7.2	Všeobecně používané pojmy	20
7.3	Pojmy užívané dle zaměření v jezdeckém sportu.....	29
7.4	Zastaralé pojmy	55
8	Závěr.....	66
9	Seznam použité literatury	67

2 ÚVOD

Jezdecký sport má stejně jako ostatní sportovní disciplíny nejen svoji ustálenou odbornou terminologii, ale obsahuje také různá nespisovná pojmenování. Jezdeckému sociolektu nebyla v lingvistice zatím věnována velká pozornost, což může být zapříčiněno především složitostí výzkumu, při kterém je potřeba začlenit se do kolektivu, který jezdecký sociolekt používá. Tomuto tématu se doposud samostatně věnovali dva jazykovědci, kteří své poznatky shrnuli do čtyř odborných prací, které se vzájemně nedoplňují a netvoří tak jednotný slovník sociolektů.

Jaroslav Hubáček zpracovává jezdecký slang ve třech publikacích – *O českých slanzích*¹, *Malý slovník českých slangů*² a *Výběrový slovník českých slangů*³. Druhým autorem je Eva Schneiderová, která poznatky o jezdeckém slangu shrnuje v článku *Slangové výrazy v jezdeckém a dostihovém sportu*⁴.

Při práci užíváme dvě základní metody – excerpci a přímý kvalitativní rozhovor. Pomocí excerpcí z literatury jsme vytvořili primární slovník sociolektismů. Čtyři odborné lingvistické studie o jezdeckém slangu při excerpci doplňujeme o jednu odbornou knihu z jezdeckého prostředí a dva populárně-naučné tituly z oblasti jezdeckví. Do našeho zkoumání zařazujeme dva internetové hipologické slovníky, čímž dosahujeme kompletního zmapování této problematiky. Získaný slovník jsme následně prodiskutovali s respondenty, již se v jezdeckém sportu pravidelně pohybují. Přímý kvalitativní rozhovory jsme vedli s respondenty různého pohlaví a různé věkové kategorie.

Pomocí řízených rozhovorů jsme mohli popsat aktuální stav a proměny slovní zásoby v jezdeckém sociolektu. Zjistili jsme tak, které názvy se užívají velmi často, u kterých frekvence užití klesá a které pojmy jsou již zcela zapomenuty, a můžeme je tak zařadit k archaismům a historismům. Dále se zajímáme o to, zda má věk respondentů vliv na užívání a znalost sociolektismů nebo zda se v jejich používání žádné mezigenerační rozdíly neprojeví či zda existují jiné determinanty, které ovlivňují užívání sociolektismů.

¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979, 170 s.

² HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, 189 s.

³ HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 250 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, č. 146/2003. ISBN 80-704-2629-2.

⁴ SCHNEIDEROVÁ, Eva. *Slangové výrazy v jezdeckém a v dostihovém sportu*. Naše řeč. 1989, roč. 72, č. 2. Dostupné online z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6828>

Práce má pět částí. V první části definujeme základní lingvistickou terminologii, kterou během práce používáme, zaměřujeme se na definici slangu, argotu a profesní mluvy, a popisujeme význam sociolektů. Druhá část se zabývá vymezením sociolektu jezdeckví. Uvádíme zde tematické členění sociolektismů, expresivitu, synonymičnost a mnohoznačnost termínů, gramatickou a grafickou podobu sociolektismů. V další části práce představujeme na konkrétních příkladech různé způsoby, jak sociolektismy vznikají. Další část obsahuje pohled samotných uživatelů na sociolekt jezdeckví. Nejdříve krátce představujeme vybrané respondenty, se kterými jsme konzultovali vytvořený slovník a získané poznatky shrnujeme ve dvou statistikách. Dále popisujeme determinanty, které ovlivňují znalost a používání sociolektismů. Poslední část práce tvoří samotný slovník sociolektismů s výklady pojmů, rozdělený dle frekvence užívání.

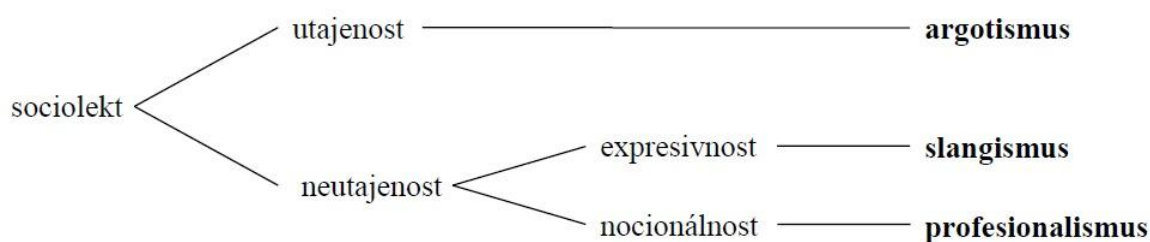
Cílem naší práce je na základě odborné a popularizační literatury a vlastní excerpcie vytvořit slovník současného sociolektu, který by obsahoval aktuální informace o lexikální zásobě užívané v jezdeckém sociolektu a zároveň bude představovat dílčí odbornou lexikografickou studii. U pojmenování se v našem materiálu zaměřujeme především na proměny, které ve slovní zásobě probíhají. Dle frekvence užívání pojmů vyčleňujeme tři odlišné kategorie. První část tvoří slova, která můžeme díky vysoké frekvenci užití a všeobecné znalosti mezi uživateli zařadit mezi jádro slovník zásoby. Do druhé části řadíme sociolektismy běžně užívané, které uživatelé používají dle svého zaměření v jezdeckém sportu. Poslední část tvoří slova dnes již nepoužívaná, zastaralá.

3 TERMINOLOGIE

3.1 SOCIOLEKT

Termín sociolekt není v české lingvistice moc užívaný, a proto neexistuje jednotná definice. Poprvé byl pojem představen Jaroslavem Hubáčkem v Brně v roce 1999 v příspěvku *K základním pojmům tzv. sociální dialektologie* (Křístek, 1999). Zde byl sociolekt definován jako „*souhrn zvláštností charakterizujících mluvu určitých společenských skupin, vrstev. Jde tedy o termín nadřazený termínům slang, profesní mluva, argot.*“ (Hubáček in Grygerková, 2006, s. 9). V dalších pracích Hubáček svoji definici rozšiřuje: „*Sociolekty jsou reprezentovány pouze specifickými vrstvami slovní zásoby národního jazyka a realizují se na mluvnické bázi některého strukturního útvaru národního jazyka, v současnosti nejčastěji obecné češtiny.*“ (Hubáček, 2008, s. 4) Marie Čechová označuje sociolekty za poloútvary, tj. formy, jež nemají úplnou jazykovou strukturu (postrádají gramatiku) a řadí je do sféry mluvených projevů. (Čechová, 2008, s. 8)

Podle slovenského lingvisty Martina Ološtiaka je sociolekt souhrnné pojmenování pro slangy, profesní mluvu a argot a prostřednictvím tohoto termínu se signalizuje vazba na společenské struktury. Jinak řečeno, sociolektismy⁵ jsou společensky determinované lexikální jednotky. Sociolekty vznikají při neformálních, neoficiálních komunikačních situacích a používají je skupiny lidí se společnými zájmy, předmětem činnosti, životním stylem apod. (Ološtiak, s. 1) Rozlišení tří druhů sociolektu znázorňuje Ološtiak takto:

Sociolekty rozlišujeme z hlediska záměru utajovat na dvě skupiny: do jedné patří argot a do druhé slang a profesní mluva. Cílem argotu je utajovat informace v komunikaci před nezainteresovanými účastníky, naopak všeobecně malá srozumitelnost slangismů a profesionalismů není dána utajeností, ale souvisí s menší znalostí, či dokonce neznalostí jednotlivých komunikačních prostředí. (Odaloš, 1999, s. 1) Profesní mluva se od slangu odlišuje nociálním charakterem, zatímco pro slang je typická expresivnost. (Ološtiak, s. 1)

⁵ Sociolekt, argot, profesní mluva a slang označují soubor jazykových prostředků; termín sociolektismus, argotismus, profesionalismus a slangismus pojmenovává konkrétní jazykové prostředky. (Ološtiak, s. 1)

Slang, argot ani profesní mluva nemají pevně vymezené hranice a s ostatními sociolekty souvisí. U některých pojmů se tedy musí řešit spor, zda se jedná o profesní mluvu nebo spíše o zájmový slang (např. myslivecká mluva). Složitě je také rozlišování mezi profesionalismem a odborným termínem, hlavně v těch oborech, které ještě nemají kodifikovanou vlastní terminologii. (Hugo, 2009, s. 13)

Ve *Slovníku nespisovné češtiny* se k pojmu sociolekt řadí vedle slangu, profesní mluvy a argotu také termín žargon. (Hugo, 2009, s. 13) Jelikož se žargon většinou chápe jako synonymum slangu, popřípadě argotu nebo profesní mluvy a v současné české lingvistice se tento pojem využívá pouze zřídka, nebudeme se tímto termínem v naší práci více zabývat.

3.1.1 SLANG

Pojem slang bývá definován v širším a užším smyslu. V širším smyslu definuje slang český lingvista Jaroslav Hubáček, který do termínu slang zahrnuje také profesní mluvu: „*Slang je svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře.*“ (Hubáček, 1988, s. 8)

V užším smyslu se za slang považuje pouze mluva lidí spjatých stejným zájmem a vzniká z potřeby expresivního překódování již známých pojmů a jevů, jejich hodnocení a přehodnocení. Tím vznikají řady stylisticky snižených synonym, která jsou výsledkem jazykové hravosti. Díky rychle se střídajícím lexémům a frazémům mají některé slangové výrazy omezenou sféru využití a mohou po krátké době zaniknout. (Hugo, 2009, s. 13)

Rychlé proměny slangu jsou dány jeho fungováním, které definuje Marie Krčmová: „*Jde o mluvený nestrukturalizovaný útvar národního jazyka s ojedinělou písemnou fixací, která nepodléhá kodifikaci, a jeho nositelem je sociální skupina, v níž dochází k rychlejší obměně ‚generací‘ než v jiných prostředcích.*“ (Krčmová, 1988, s. 89)

Slang můžeme také rozdělit na profesionální, který používají příslušníci určitého zaměstnání, a zájmový, tj. úzus určité, společensky kladně nebo neutrálně hodnocené skupiny lidí spojených určitým zájmem. Rozlišuje se také slang „vyšší“ (lékařský), který inklinuje ke spisovnosti, a „nižší“. (Encyklopedický slovník češtiny, 2002, s. 405)

3.1.2 PROFESNÍ MLUVA

Profesionalismy jsou nespisovné názvy terminologické povahy. Vznikají z nutnosti pojmenovat výraz, pro který v jazyce dosud neexistuje odborný název, či ze snahy odborné pojmenování zjednodušit. Díky nociónálnímu charakteru jsou narozdíl od expresivních slangismů stabilní a relativně dlouhověké. Snahou o jednoduchost a srozumitelnost je dána malá synonymičnost. (Hugo, 2009, s. 12) Většina profesionalismů je utvořená univerbizací podle modelu: víceslovný odborný termín → univerbizovaný profesionalismus. Při tvorbě se využívají i další postupy, ale pouze v omezeném množství. (Ološtiak, s. 1)

3.1.3 ARGOT

Argot chápeme v širším nebo užším smyslu. V širším smyslu je používán pro jazyk lidí z určitého sociálního nebo pracovního prostředí, kteří nejsou v rozporu se společností (např. argot umělců, sportovců, vojáků). Častěji se chápe v užším smyslu jako mluva lidí z okraje společnosti (zloději, pašeráci, vrazi). Mezi hlavní rysy argotu patří expresivita, stylisticky snížená slovní zásoba a frazeologie. Nejdůležitějším znakem je utajovací funkce, díky které je jazyk pro nezainteresované zcela nesrozumitelný. (Hugo, 2009, s. 11)

3.1.4 VÝZNAM SOCIOLEKTŮ

Sociolekty tvoří plnohodnotnou součást národního jazyka. Uživatelům umožňují demonstrovat svoji příslušnost k určité sociální skupině, vyjádřit citový postoj k různé problematice a vyjadřovat se krátce a srozumitelně v rámci jazykové ekonomie. Důvodem užívání sociolektismů může být nejen snaha o úspornost a originalitu, ale také absence pojmenování ve spisovném jazyce nebo v nářečích. (Hugo, 2009, s. 15)

Podle Jaroslava Hubáčka se ukazuje, že vývojové tendence současné češtiny jsou spojeny právě se sociolekty, které slovní zásobu často spontánně obohacují o nové pojmy (profesionalismy, slangismy a argotismy). „*Sociolekty tak lze označit na rozdíl od tradičních dialektů za útvary národního jazyka progresivní, stále dotvářející, podílející se podstatnou měrou na rozvoji slovní zásoby.*“ (Hubáček, 2008, s. 5)

Další důležitý význam popisuje Marie Krčmová, která mluví o integrační funkci. Každý nově vzniklý výraz je nejen prostředkem pojmenování, ale vedle toho i prostředkem pro realizaci potřeby členů kolektivu navázat vazbu v dané skupině a při každé komunikaci ji obnovovat. (Krčmová, 1988, s. 89)

4 SOCIOLEKT JEZDECTVÍ

Sociolekt jezdeckví je souhrn lexikálních prostředků, které jsou tematicky spjaté s jezdeckým sportem a užívány hlavně v polooficiální a neoficiální mluvené komunikaci. Sociolekty nemají vlastní gramatiku ani písemnou fixaci. Vyjadřují důvěrný vztah mezi jednotlivými členy společnosti, který je dán jejich společným zájmem.

Uživatelé sociolektu jezdeckví jsou různého věku, pohlaví i vzdělání. Podle nich můžeme sociolektismy dělit na profesionální a zájmové. Profesionální sociolekt užívají především profesionální jezdci při výkonu svého povolání. Zájmovou mluvu užívají neprofesionálové, kteří se jezdeckému sportu věnují ve svém volném čase.

Jezdecký sport neboli závodění na koni zahrnuje jezdeckví a dostihový sport. V jezdeckví se oceňuje především poslušnost koně, provedení a elegance a rozděluje se na závody ve skoku, závody v drezúře, závody v soutěži všestranné způsobilosti a závody spřežení. (Vitouš, 1980, s. 112, 113) Dostihový sport představuje výkonnostní zkoušku koní a jeho jediným kritériem je rychlost. Rozlišujeme cvalové a klusácké dostihy. Cvalové dostihy se dále dělí na rovinné a překážkové, členěné na dostihy přes proutěné překážky a na steeplechase. (Vitouš, 1980, s. 75, 76)

V naší práci jsou zastoupeny různé typy sociolektismů, především slangismy v užším smyslu (např. *trapák*, *kýbl*) a profesionalismy (např. *dostihák*, *Velká*). V mnoha případech je ovšem těžké mezi nimi určit hranici. I z tohoto důvodu volíme pro tuto práci nadřazený termín sociolektismu, který nám pomáhá vyvarovat se nevhodné klasifikaci jednotek. Výrazy, které mají charakter argotismů, se v naší práci objevují pouze ve dvou případech – *hajtra*, *haksna*. Nesrozumitelnost většiny výrazů v jezdeckém sociolektu totiž není dána snahou utajit informaci před nezasvěcenými osobami, ale neznalostí prostředí.

4.1 TEMATICKÉ ČLENĚNÍ

Při tematickém členění sociolektu jezdeckví vycházíme z práce Evy Schneiderové (Schneiderová, 1989). Pro naše potřeby ale členění zjednodušujeme a rozlišujeme jedenáct kategorií: názvy a barvy koní (*dostihák*, *šiml*), vlastnosti koní (*házet kozla*) a vnější vzhled koní (*tvarohové nohy*), názvy ošetřovatelů a jezdců (*pucák*), výstroj koní (*blajdeka*), výstroj jezdců (*kýbl*), názvy skoků a překážek (*had'ák*, *bidlo*), názvy dostihů (*Simsonka*), dostihová dráha a dostihový provoz (*chlívky*, *mrtvola*), průběh a umístění se v dostihu (*být raz dva*, *fírovat*), činnosti a stavy (*kentre*, *švamovat*).

4.2 SYNONYMIČNOST

Synonymičnost je v sociolektu jezdeckví především výsledkem hravosti uživatelů jazyka, kteří vymýšlejí další varianty pojmenování. Synonyma jsou typická především pro slangismy. Slangové synonymum pro jednoslovný výraz může být jednoslovné, nebo také víceslovné, např. *hnědák – braun – srnčí brauna*. Synonyma také mohou tvořit dlouhé synonymní řady, *placírovat – být na tabuli – být raz pět – být za peníze – přijít za peníze*.

Během používání pojmů dochází k různým proměnám. U některých slov vznikají synonyma nová, např. ke slovu *házet kozly*, ke kterému je synonymem slovo *kozlovat*, vzniká nové synonymum *házet hrby*. Některá slova zase synonyma ztrácí, např. ze synonymní dvojice *hruška – horn* se dnes již pojem *horn* nepoužívá.

4.3 POLYSÉMIE A HOMONYMIE

Přestože se sociolektismy snaží o jednoznačnost a zpřesňování významu, můžeme v sociolektu jezdeckví najít i příklady mnohoznačnosti. Důvodem jejího vzniku může být např. regionální rozvrstvení slovní zásoby jezdeckých spolků, kdy se sociolektismus může v jednom regionu používat v jiném významu než v regionu druhém, např. *vazák* používá respondentka z Karlovarského kraje ve významu stájová ohlávka, zatímco respondent z jižní Moravy jej používá ve smyslu vodítko.

V našem materiálu získaném z vybrané literatury jsme měli celkem šest výskytů – *klacek, koníčkář, mač, poplerák, pulování, stájovka*. Díky rozhovorům s respondenty jsme zjistili, že proměny probíhají také u mnohoznačnosti. Rozlišujeme dvě skupiny slov. První skupina jsou slova, která se začínají používat také v jiných významech, např. pojem *kartáček* se dříve používal pouze ve významu překážky v podobě živého plotu, dnes také znamená pomůcku, která se využívá při učení koně zatáčet. Druhá skupina zahrnuje slova, která se v některých situacích již nepoužívají, např. slovo *stájovka* mělo tři významy – stájovou ohlávku, společné vítězství koní z jedné stáje a podlahovou cihlu ve stáji, dnes se však používá pouze ve smyslu stájové ohlávky a společného vítězství koní.

V sociolektu jezdeckví najdeme příklady polysémie, i homonymie. Polysémie, tj. existence více než jednoho významu pro jednu formu, naznačuje genetickou souvislost, slova jsou od sebe navzájem odvoditelná. (Grepel, 2008, s. 89) Příkladem polysémie je pojem *stájovka*, všechny její významy odvozené od slova stáj (1. ohlávka, 2. současný doběh koní ze stejné stáje, 3. stájová podlahová cihla) Homonymie manifestuje také jednu

formu pro více významů, formální shoda je zde ale čistě náhodná. (Grepl, 2008, s. 90) Příkladem homonymie je slovo *mač* (1. krmivo pro koně, 2. dostih dvou koní se sázkou).

Hranice mezi polysémií a homonymií není ostrá. Homonymie může vznikat i rozpadem polysémie, především v případě, že se vzájemná souvislost postupem času vytrácí a vývojový vztah se z hlediska současného jazyka zatemní. (Grepl, 2008, s. 91)

4.4 EXPRESIVITA

Expresivitu sociolektismů zkoumá slovenská lingvistka Anna Gálisová. Podle ní je expresivita jedním z determinantů, které mají vliv na lexikální význam slova. Existence expresivity umožňuje uživateli uplatňovat subjektivní aspekt, to dokazuje vliv citové složky lidského vědomí na produkci řečového a jazykového projevu. (Gálisová, 2004) Expresivní charakter je podmíněn faktem, že komunikace je v rámci dané sociální skupiny realizovaná především ústně v rámci hovorového stylu. (Gálisová, 2006)

4.5 GRAFICKÁ A GRAMATICKÁ PODOBA SOCIOLEKTISMŮ

Sociolekty označujeme jako poloútvary, tj. formy, jež nemají úplnou jazykovou strukturu, především postrádají vlastní gramatiku. (Čechová, 2008, s. 8) Další vlastností je ojedinělá písemné fixace, která nepodléhá kodifikaci. (Krčmová, 1988, s. 89) Díky těmto vlastnostem existuje různá grafická a gramatická podoba sociolektismů.

U sociolektu jezdeckví můžeme najít pět základních rozdílů v grafické a gramatické podobě. Prvním typem je rozdílná kvantita vokálů, např. *pigle* x *pígle*, *pepinier* x *pepiniér*, *piglerin* x *píglerin*, *štrejcháčky* x *štrejchačky*. Další rozdíly můžeme pozorovat v psaní i/y, např. *vištuch* x *vyštuch*, *hirda* x *hyrda*, *stípler* x *stýpler*, nebo s/z *skentrovat* x *zkentrovat*, *isabela* x *izabela*. Třetí skupinu tvoří slova, která se mohou psát anglickým či českým pravopisem, např. *chaps* x *čaps*, *speed* x *spíd*, *steepler* x *stípler/stýpler*. Čtvrtý typ tvoří variantní jednotky, zvukově shodné, ale graficky odlišné jednotky, např. *piafa* x *piaffa*, *reil* x *rejl*, *štéhr* x *štér*. Do poslední skupiny můžeme zařadit slova, která mají různou grafiku i výslovnost, přesto mají stejný význam, např. *galop* x *galup*, *hecpajč* x *hezbajč*, *kentr* x *kentre*, *štajgrpysk* x *štajgepysk*, *soumar* x *soumař*.

5 TVOŘENÍ SOCIOLEKTŮ

5.1 TVOŘENÍ ARGOTISMŮ

Argotismy mají narozdíl od slangismů a profesionalismů specifický způsob tvoření. Nejčastěji vznikají pomocí tzv. sémantické remotivace, což znamená, že lexikální jednotka v argotické komunikaci nabývá odlišného významu, než je tomu v běžné komunikaci, např. pojmy *hajtra* (kůň) a *haksna* (noha), které pochází z brněnského hantecu⁶. O motivaci tohoto procesu vědí pouze zainteresovaní příslušníci daného společenství, čímž se zabezpečuje utajení obsahu komunikace.

Dále se argotismy tvoří je přebíráním lexémů, např. z cizích jazyků. (Ološtiak, s. 2) Příklady tohoto tvoření profesionalismů ale v našem materiálu nenajdeme.

5.2 TVOŘENÍ PROFESIONALISMŮ

Profesionalismy vznikají jako potřeba úspornosti v dorozumívání při vykonávání pracovního procesu. Většina vzniká na základě modelu víceslovný odborný termín → univerbizovaný profesionalismus, např. *dostihák* – dostihový kůň, *kolmák* – kolmý skok, *starokladrubák* – staroskladrubský kůň, *skočka* – skokové sedlo.

Při tvoření profesionalismů se mohou využívat i další postupy, jsou ovšem zastoupeny v menší míře, slovotvorné, přebírání slov z jiných jazyků (*pacemaker*, *fullpace*), či sémantické. (Ološtiak, s. 5)

5.3 TVOŘENÍ SLANGISMŮ

Slangismy se tvoří jak postupy transformačními, tak i postupy transpozičními. Mezi postupy transformační (slovotvorné) řadíme derivaci (odvozování), abreviaci (zkracování) a kompozici (skládání). Postupy transpoziční využívají již hotová, existující pojmenování. Do této skupiny zahrnujeme sémantické tvoření (metaforizace, metonymizace), tvoření víceslovných pojmenování (sdružená pojmenování, frazeologická spojení) a přejímání cizích slov. (Hubáček, 1988, s. 14)

⁶ Brněnské hantec. *Slovník brněnského hantecu* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné online z: <http://www.hantec.cz/hantec/slovník/slovník.htm#H>

5.3.1 MORFOLOGICKÉ TVOŘENÍ

5.3.1.1 Derivace

Derivace (odvozování) patří k nejproduktivnějšímu typu tvoření slangismů, které vznikají změnami či obměnami základového slova a pomocí předpon či přípon. Uplatňují se zejména produktivní přípony. Při popisu odvozování slangismů v sociolektu jezdeckví vycházíme z práce Jaroslava Hubáčka (Hubáček, 1988, s. 14–16) Zaměříme se ale pouze na jevy, které můžeme najít v sociolektu jezdeckví.

Podstatná jména

Řadí se do různých významových i slovotvorných kategorií – názvy osob, názvy nositelů vlastností, názvy zvířat, názvy prostředků, názvy místní a názvy dějové.

U **názvů osob** rozlišuje Hubáček tři skupiny, názvy činitelské, konatelské a přechýlené. V sociolektu jezdeckví najdeme zástupce pouze prvních dvou skupin. Morfologický systém sociolektu jezdeckví sice umožňuje tvoření přechýlených názvů, ale uživatelé je nepoužívají. Samotné respondentky o sobě mluví jako o *koňácích*, nikoliv o *koňačkách*. Názvy činitelské jsou méně početné a jsou tvořeny příponami –ák (*rajťák*) a –ář (*podkovář*). Názvy konatelské se tvoří od jmenných základů příponami –ář (*koňar*), –ář (*koníčkář*, *kopytář*), –ák (*futrák*, *dostihák*) a –ník (*obročník*, *trofík*).

Názvy zvířat se řadí do slovotvorné kategorie **názvů nositelů vlastností** a tvoří se ze jmenných základů a často jsou výsledkem univerbizace. Nejčastěji jsou užívány přípony –ák (*huculák*, *dostihák*, *mexičák*, *frišák*), –ář (*hyrdař*, *mílař*), –ář (*bidýlkář*), –íř (*prubír*), –ice (*hřebice*), –as (*plňas*, *chlad'as*) a –áč (*klkáč*, *krkáč*).

Velmi početnou skupinu tvoří **názvy prostředků**, které se nejčastěji tvoří ze slovesných základů (deverbativa) a méně ze jmenných základů (denominativa). Deverbativa jsou tvořena pomocí přípon –ák (*vazák*, *kryťák*), –ka (*stíhavka*) a –čka (*brnkačky*, *blikačky*), denominativa příponami –ák (*kopyťák*, *nákrčák*, *poprsák*), –ka (*odpocka*) a –ovka (*podesdlovka*, *provazovka*, *stájovka*).

Místní názvy jsou u sociolektu jezdeckví velmi omezené. Většinou se tvoří ze jmenných základů, ze slovesných základů méně. Nejproduktivnějšími příponami jsou –ovna (*futrovna*), –írna (*prubírna*) a –iště (*sedliště*).

V sociolektu jezdeckví se **názvy dějů** tvoří jako podstatná jména slovesná a jako jediná se zde uplatňuje přípona –ní (*štycování*, *caplování*, *pulování*, *barování*).

Slovesa

Odvozená slangová slovesa jsou zastoupena méně. Tvoří se jednak pomocí přípon ze jmenných základů, jednak předponami ze sloves, kterými se obvykle obměňuje význam základového slovesa, např. *odkentrovat*, *skentrovat*. V sociolektu jezdeckví se objevuje přípona –ova–, pomocí které se tvoří buď slovesa ve významu „vytvářet, co znamená předlohou podstatné jméno“, např. *kentrovat*, *púlovat*, nebo ve významu „užívat věci jako nástroje nebo prostředku“, např. *okšírovat*.

5.3.1.2 Abreviace

Abreviace (zkracování) je méně častý způsob tvoření nových pojmenování. Jde o tvoření slov z několikanásobných sdružených pojmenování, v tomto smyslu je zkracování motivováno univerbizací. Vytváří se především kvůli významové zřetelnosti a vyjadřovací jednoduchosti. (Hubáček, 1971, s. 27) Zkracováním vznikají iniciálové zkratky, které v sociolektu jezdeckví zastoupeny nejsou, a skupinové zkratky, které se tvoří z počátečních písmen, hlásek. (Hauser, 1980, s. 155) Zkratková slova poté vznikají pomocí sufixů, např. český teplokrevník *čétěčko*. Dalším příkladem zkratkového slova je *vet* – veterinář.

5.3.1.3 Kompozice

Kompozice (skládání) je méně častým způsobem tvoření. Tento typ se využívá zejména tam, kde je předlohou víceslovné pojmenování, především ve snaze o jednoduché, jednoslovné vyjádření (univerbizace), např. nevlastní složeniny *startmašina*, *cílbouda*. Velmi často se objevují také hybridní kompozita, která využívají mezinárodních slovních základů, např. *autostart*. (Hubáček, 1988, s. 16) V sociolektu jezdeckví také najdeme hybridní složeniny, kdy první část tvoří slovo z cizího jazyka a druhou slovo českého původu, např. *forstart*, *prubiskok*, *rensedlo*, a složeniny přejaté, více či méně adaptované, např. *pacemaker*, *fullpace*, *horseman*.

5.3.2 SÉMANTICKÉ TVOŘENÍ

Sémantické tvoření neboli přenášení slovního významu velmi častým způsobem tvoření slangismů. Tento způsob tvoření nových pojmenování má podobnost s přejímáním – pro nová pojmenování se využívá již hotových pojmenování, pouze získávají nový význam. Rozdílem mezi sémantickým tvořením a přejímáním je to, že sémantické tvoření využívá pouze domácí nebo zdomácnělou slovní zásobu. (Hubáček, 1971, s. 30)

5.3.2.1 Metaforizace

Metaforizace je velmi frekventovaným postupem pro tvoření slangismů. Motivací bývá potřeba jazykově vyjádřit nové skutečnosti, u nichž si mluvčí uvědomuje podobnost s jinou, již označenou skutečností. (Hubáček, 1988, s. 17) Důležitým příznakem bývá podobnost v celkovém vzhledu (*polštářek, kartáček, ponožka*) nebo v určitém nápadném znaku (*beránek*), nebo tvaru (*hruška*). Metaforické názvy slouží nejen k pojmenování věcnému, ale může také obsahovat citové vyjádření, které je více či méně zřetelné, např. *beránek*. (Hubáček, 1971, s. 30)

5.3.2.2 Metonymizace

Metonymické přenášení významu je méně častý způsobem sémantického tvoření slangismů. Metonymizací vznikají slangismy na základě přenesení pojmenování na jinou věc nebo představu, která s věcí nebo představou věcně souvisí nebo s ní má společný vnitřní znak, např. barvu *bělouš, hnědák*.

5.3.3 TVOŘENÍ VÍCESLOVNÝCH POJMENOVÁNÍ

Díky tomuto tvoření vznikají názvy, které ve víceslovném pojmenování získávají nový, specifický význam. (Hubáček, 1971, s. 37) Slova v těchto jednotkách jsou většinou vázána skladebními vztahy (např. shodný adjektivní přívlastek a jméno – *mrtvá váha*), proto toto tvoření nazýváme syntaktickým. (Hauser, 1980, s. 156). Rozlišujeme zde tvoření pojmenování sdružených (sousloví) a spojení frazeologických.

5.3.3.1 Sdružená pojmenování

Sdružená pojmenování jsou u slangismů zastoupena poměrně málo. V odborném stylu se tento způsob tvoření považuje za výhodný, zatímco u slangismů se cítí jako nevýhodný, z důvodů snahy o jazykovou úspornost. U těchto pojmenování jde nejčastěji o shodný adjektivní přívlastek a jméno, např. *krevnatý kůň, krokový kůň*.

5.3.3.2 Frazeologická spojení

Frazeologická spojení jsou u slangismů méně častá. Jde o vazebná spojení slov, v nichž aspoň jedno slovo ztrácí svůj vlastní význam, nebo nabývá nového významu, často přeneseného. Od sdružených pojmenování se odlišují tím, že jsou založeny na metaforičnosti, obraznosti a větší významové kompaktnosti, např. např. *tvarohové nohy* neznamenají pouze bílou barvu, ale také křehkost. Často jde o spojení sloves s podstatným

jménem, např. *chytat klandr, házet kozla, stát na uších, stavět svíce*. Velmi nápadné je časté užívání frekventovaných, vysoce polysémních sloves, jako např. *být být na tabuli, být raz dva, být raz pět, jít jít do ruky, jít domů, jít přes koně, jít hlava hlava* nebo *přijít přijít v koních, přijít za peníze*. (Hubáček, 1988, s. 19)

5.3.4 PŘEJÍMÁNÍ CIZÍCH SLOV

Přejímání cizích slov je při tvoření slangismů pouze omezeně produktivní. Tvoří se jím jednotky využitím již existujícího pojmenování v cizím jazyce. Nejde tedy o tvoření nových slov ve vlastním slova smyslu, ale o adaptaci cizího názvu do domácího prostředí. Nejedná se o akt pasivní – přejímané slangové výrazy jsou různě adaptovány, přizpůsobují se po stránce zvukové či morfologické. Některé výrazy si zachovávají svoji původní podobu. (Hubáček, 1971, s. 39)

V sociolektu jezdeckví pochází přejatá slova buď z němčiny, např. *futr* (krmení) z německého *füttern* (krmit), *braun* německy hnědá, *cígle* (otěže) z německého *ziehen* (tahat), což je důsledkem historického kontaktu češtiny s němčinou, nebo z angličtiny (*brook, crack, pacemaker*) jako projev současné globalizace a tendence k intersocialismu. Některá slova přejatá z angličtiny mají mezinárodní charakter, což znamená, že jsou srozumitelná po celém světě, např. *blinkers, crack, turfman, heat*.

Podle toho, jak se cizí slova přizpůsobují, můžeme v sociolektu jezdeckví rozlišit tři skupiny. První skupinu tvoří slova, která se domácímu prostředí nepřizpůsobila, ponechala si původní grafickou podobu a nezačlenila se do morfologického systému, např. *shire, pace*. Ve druhé skupině najdeme slova, která si zachovala svoji původní grafickou podobu, ale začlenila se do morfologického systému, skloňují se, např. *pacemaker*. Slova, která se zcela adaptovala, změnila grafickou podobu a začlenila se do morfologického systému, tvoří třetí skupinu, např. *stýpl, mač, futr*. Od těchto slov se také velmi často tvoří odvozeniny – *futr, futrovat, futrák, futrovna*. Zvláštní skupinu tvoří slova, složená ze dvou částí, kdy je jedna část cizího původu, např. *rensedlo, renboty*.

6 SOCIOLEKT JEZDECTVÍ Z POHLEDU UŽIVATELŮ

Abychom zjistili současný stav a proměny v sociolektu jezdeckví, rozhodli jsme se pro řízené kvalitativní rozhovory s uživateli, již se v jezdeckém sportu pohybují, ať už se mu věnují profesionálně, či zájmově. K rozhovorům jsme využili respondenty různého pohlaví, různého věku a různého zaměření v jezdeckém sportu. Celkem se výzkumu zúčastnilo pět respondentů z různých krajů České republiky:

respondent A – žena, 21 let, kraj Středočeský, zaměření parkúr

respondent B – žena, 25 let, kraj Karlovarský, zaměření drezúra

respondent C – muž, 31 let, kraj Jihomoravský, zaměření parkúr

respondent D – žena, 45 let, kraj Ústecký, zaměření dostihový sport

respondent E – žena, 28 let, kraj Jihomoravský, zaměření parkúr, drezúra

Znalost sociolektismů u jednotlivých respondentů jsme zpracovali statisticky do následující tabulky:

respondent	A (21 let)	B (25 let)	C (31 let)	D (45 let)	E (28 let)
znalost sociolektů (celkem 412)	149 (36%)	142 (34%)	170 (41%)	272 (66%)	236 (57%)
nové sociolektismy	21	7	5	19	24
nové významy	2	3	8	13	10

Díky přímým rozhovorům s uživateli jsme mohli nejenom popsat současný stav a proměny, které ve slovní zásobě probíhají, ale zjistili jsme také, které determinanty nejvíce ovlivňují znalost a užívání sociolektismů.

Po vyhodnocení rozhovorů jsme došli k závěru, že nejvýraznějším determinantem, který ovlivňuje znalost a používání sociolektismů, je zaměření v jezdeckém sportu (parkúr, drezúra, dostihový sport). Důležitou roli hraje vzdělání a styk s cizojazyčnými uživateli sociolektu jezdeckví. Nejmenší vliv na znalost sociolektismů má věk uživatelů, jak dokazuje tabulka výše.

Zaměření v jezdeckém sportu velmi výrazně ovlivňuje znalost a užívání sociolektismů, např. respondent z prostředí drezurního sportu má pouze omezenou znalost lexikálních jednotek z oblasti dostihového sportu, a to z toho důvodu, že při své činnosti se

s tímto výrazivem nesetká. Existuje také skupina lexémů, jež je srozumitelná všem uživatelům, kteří se pohybují v jezdeckém sportu. Do této skupiny patří především názvy plemen a zbarvení koní, osob, překážek, dostihů, pomůcek a jezdeckého vybavení.

Determinace zootechnickým vzděláním je patrná především u respondentů C a E. Nejvýrazněji ovlivňuje vzdělání znalost sociolektismů, které popisují zbarvení a anatomie koní. Respondenti znají i zastaralá pojmenování zbarvení koní, při běžných příležitostech je ale nepoužívají, např. *jablečňák*, *hermelín*, *leopard*, *tygr*, *myšák*. Dobrá znalost anatomie se projevuje v porozumění sociolektům popisujícím koňský chrup, zvláště pojmenování zubů, např. *kleště*, *středáky*, *krajáky*, *háky*.

Výrazný vliv styku s cizojazyčnými uživateli sociolektu je patrný u respondentky D, která díky pobytu v Německu a častým zahraničním cestám v rámci dostihového sportu zná a také velmi často používá slova cizojazyčného původu. Jde především o mezinárodní pojmenování *blinkers*, *crack* a o slova přejatá z němčiny *pajč*, *švicovat*, *futr*, *cígle*, *rajtgeld*, *forstart*, *rentág*, *futrmajstr*.

V sociolektu jezdeckví se také projevuje regionální rozvrstvení slovní zásoby. To se neprojevuje ve znalosti pojmů, ale ve výslovnosti a výběru pojmenování. Patrné rozdíly se projevují zejména mezi respondenty z Jihomoravského kraje, kde se vyslovuje krátce, a z Karlovarského kraje, kde je naopak výslovnost dlouhá, např. *štrejchačky* x *štrejcháčky*, *folblut* x *folblút*. Rozdílná je výslovnost např. u slova *jirčák*, kdy respondent D z Karlovarského kraje narozdíl od ostatní respondentů vyslovuje pouze *irčák*. Regionální rozvrstvení se projevuje také ve výběru jazykového materiálu, např. respondenti C a E z Jihomoravského kraje používají sociolektismus *podávky*, naproti tomu respondenti A, B a D z ostatních krajů dávají přednost spisovnému ekvivalentu *vidle*.

7 SLOVNÍK SOCIOLEKTU JEZDECTVÍ

Pomocí excerptce vybrané literatury a internetových zdrojů jsme získali celkem 412 sociolektismů. Díky rozhovorům s pěti respondenty, kteří jsou se sociolektem jezdeckvím ve styku každý den, jsme do slovníku přidali 53 pojmů a u 25 slov jsme mohli díky znalostem uživatelů rozšířit jejich význam.

V našem slovníku najdeme převážně tři slovní druhy – substantiva, adjektiva a verba. Pouze v jednom případě se objevuje adverbium, *vysoko v krvi*. Velmi častá jsou také víceslovná pojmenování, jde o verbum se substantivem *jít hlava hlava, přijít za peníze, házet kozla*; substantivum s adjektivem *čité nohy, krokový kůň, malá voda*.

Slovník sociolektu jezdeckvím obsahuje celkem 486 termínů a dělíme jej do tří částí. První a druhá část popisuje současný stav a třetí část proměny sociolektu jezdeckvím. První část slovníku obsahuje pojmy, které znají a používají všichni respondenti bez rozdílu zaměření. V druhé části jsou slova, která používají respondenti dle konkrétního zaměření v jezdeckém sportu (parkúr, drezúra, dostihový sport), a poslední část slovníku jsou slova, která dnes uživatelé sociolektu nepoužívají nebo jim respondenti vůbec nerozumí. Některé pojmy se objevují ve více částech slovníku, vždy ale s jiným významem. V následující tabulce sumarizujeme celkové počty termínů v jednotlivých částech slovníku:

	sociolektismy získané excerptcí	sociolektismy získané z rozhovorů	sociolektismy užívané v jiném významu	sociolektismy celkem
1. část	88	4	0	92
2. část	238	49	7	294
3. část	86	0	14	100

7.1 USPOŘÁDÁNÍ SLOVNÍKU

7.1.1 POPIS SLOVNÍKOVÉHO HESLA

Hesla ve slovníku jsou řazena abecedně. První řádek obsahuje sociolektismus – vyznačen tučně, po něm je uvedena slovnědruhovlá informace (u substantiv určení rodu, u verb videm, u adjektiv zkratkou adj.). U substantiv následuje zakončení druhého pádu.

Na dalším řádku následuje výklad sociolektismu, v závorce jsou uvedeny zdroje, ve kterých se daný pojem vyskytuje. Pokud má pojem synonymum, nachází se na třetím řádku a je psáno kurzívou.

Užívá-li se substantivum převážně v množném čísle, je tato informace uvedena v prvním řádku. Víceslovná pojmenování řadíme pod organizační komponent výrazu podle prvního písmena, u ostatních komponentů je odkaz.

7.1.2 POUŽITÉ ZKRATKY

- C Hipologický slovník
- J Jezdectví do kapsy
- K Kůň od A do Z: plemena, chov, chování, jezdeckví, spřežení
- M Malý slovník českých slangů
- N Koňský slovník
- O O českých slanzích
- R řízený rozhovor s uživateli sociolektu
- S Slangové výrazy v jezdeckví a v dostihovém sportu
- T Česko-slovenský terminologický slovník z chovu koní
- V Výběrový slovník českých slangů

- f. femininum
- m. maskulinum
- n. neutrum
- dok. vid dokonavý
- nedok. vid nedokonavý
- neskl. nesklonné slovo
- pomn. pomnožné slovo
- adj. přídavné jméno

7.2 VŠEOBECNĚ POUŽÍVANÉ POJMY

Tato část slovníku zahrnuje pojmy, které užívají všichni uživatelé sociolektu jezdeckví bez ohledu na jejich zaměření v jezdeckém sportu. Tato část slovníku obsahuje celkem 92 pojmů, 88 termínů pochází z excerpce vybrané literatury, 4 pojmy jsme doplnili po rozhovorech s respondenty. Tyto pojmy bychom mohli nazvat jádrem slovní zásoby sociolektu jezdeckví. Jde především o sociolektismy, které popisují vzhled, pojmenování a plemena koní, výstroj koní a jezdců, názvy skoků, překážek, dostihů a pomůcky a činnosti spojené s péčí o koně.

A

arabák, -a, m.

arabský kůň (V, M, R)

též arab

B

bělouš, -e, m.

kůň s bílou srstí (K, N, R)

též šiml

Č

čupřina, -y, f.

pramen dlouhých žíní, které narůstají na temeni domácích koní a spadají na čelo (T, R)

též kštice, špičnik

D

dostihák, -a, m.

dostihový kůň (S, V, M, R)

drezurák, -a, m.

drezurní kůň (S, V, M, R)

E

elko, -a, n.

lehká skoková soutěž stupně L, tj. 10–12 překážek 110–120 cm vysokých (S, V, M, R)

esko, -a, n.

střední skoková soutěž stupně S, tj. 12–14 překážek 115–130 cm vysokých (V, M, R)

estéčko, -a, n.

střední skoková soutěž stupně ST, tj. 12–14 překážek 120–140 cm vysokých (S, V, M, R)

F

folblút, -a, m.

plnokrevný kůň (M, N, S, V, R)

těž plñas

G

grošák, -a, m.

kůň s bílou srstí, na které tmavé chlupy vytvářejí kruhy (C, R)

H

hajtra, -y, f.

kůň (N, R)

hanoverák, -a, m.

hannoverský kůň (V, M, R)

házet, dok.

házet kozla

zlozvyk koní vyskakovat se snahou shodit jezdce (S, V, M, R)

těž kozlovat, házet hrby

hnědák, -a, m.

kůň hnědé barvy a černým ocasem a hřívou (K, N, J, R)

těž braun, srnčí brauna

hřebčák, -a, m.

hřelec (R)

hubert, -a, m.

Hubertova jízda, slavnostní vyjížďka s překážkami na závěr jezdecké sezóny (J, N, C, R)

hucul, -a, m.

huculský kůň (R)

též huculák

huculák, -a, m.

huculský kůň (M, R, V)

též hucul

CH

chlad'as, -e, m.

chladnokrevný kůň, těžký tažný kůň (M, R)

též chlad'ák

I

isabela, izabela, -y, f.

kůň se žlutou barvou srsti (J, N, C, T, K, R, V)

též žluťák, palomino

J

jít, dok.

jít do ruky, viz *jít*

(o koni) pohybovat se rychleji než si přeje jezdec (V, M, R)

též púlovat

jít hlava hlava, viz *jít*

(o koni) běžet vedle sebe (M, V, S, R)

jít ke koni, viz *jít*

(o klisně) být v říji (S, R)

též blejskat se

K

kamaše, -í, f., pomn.

chrániče vnitřních stran spěnkového kloubu koní (N, K, R)

též štráfkamaše

kavaleta, -y, f.

nízká cvičná překážka (J, T, N, C, K, R)

též klacek

klacek, -u, m.

nízká cvičná překážka (M, V, R)

též kavaleta

kladrubák, -a, m.

kladrubský kůň (M, V, R)

klkáč, -e, m.

kůň se zlovykem klkání, krkání (T, R)

též krkáč

klusák, -a, m.

teplokrevný kůň s vynikajícími klusovými vlastnostmi (J, R)

též jelen, trapák

kůň, koně, m.

kůň naboso, viz kůň

neokovaný kůň (N, R)

kontracval, -u, m.

cval na vnější nohu (J, C, K, N, R)

kopyťák, -u, m.

háček na čištění kopyt (N, R)

kozlovat, nedok.

zlovyk koní vyskakovat zadními i předními nohama se snahou shodit jezdce (V, R)

též házet kozla, házet hrby

koňák, -a, m.

člověk, který pracuje s koňmi (R)

krevnatý (kůň), adj.

anglický plnokrevník (O, V, M, R)

též kůň vysoko v krvi

kšír, -u, m., užíváno v množném čísle

koňský postroj (N, R)

též cajk

kštice, -e, f.

pramen dlouhých žíní, které narůstají na temeni hlavy a spadají na čelo (J, N, T, R)

též čupřina, špičník

L

lipicán, -a, m.

lipický kůň (T, J, C, N, R)

M

malý, adj.

malá voda, viz malý

malý vodní příkop, překážka v dostihu (S, V, R)

též voda

martingal, -u, m.

pomocná otěž, nedovoluje koni zvedat příliš vysoko hlavu (N, K, T, C, J, V, R)

N

nákrčák, -u, m.

nákrčník, řemen poprsního postroje, udržující poprsnici ve správné poloze (M, R)

též házlerin

norik, -a, m.

norický kůň (C, T, R)

O

odpocka, -y, f.

odpocovací deka (N, R)

též švicka

odstávče, -ete, n.

hříbě, které je krátce odstaveno od klisny (C, K, N, R)

oxer, -u, m.

dvojbradlí, obě bariéry ve stejné výši (C, J, N, R)

P

parkúr, -u, m.

dostihová trať s překážkami (M, R)

parkurák, -a, m.

parkúrový kůň (S, M, V, R)

též bidýlkář

perka, pérek, f. pomn.

nízké jezdecké boty (C, N, R)

piafa, **piaffa**, -y, f.

lidový název pro vznosný klus na místě (C, K, M, N, V, R)

plavák, -a, m.

kůň se žlutou barvou srsti, černý ocas, spodky končetin a pruhem (K, M, C, J, N, R)

též falb, foll

plňas, -e, m.

plnokrevný kůň (M, N, R, S)

též folblút

podkovák, -u, m.

speciální hřebík k upevnění podkovy na kopyto (J, K, N, T, R)

podkovář, -e, m.

odborník, který pečuje koni o nohy a připevňuje mu podkovy (C, K, N, R)

podsedlovka, -y, f.

podložka pod sedlo z různého materiálu a různého tvaru (N, R)

polokrevník, -a, m.

polokrevný kůň (R)

též polokrevák, halblút

ponožka, -y, f.

bíle zbarvená část končetiny při tmavší barvě zbytku těla (K, N, R)

poplerák, -u, m.

Poplerův skok, překážka v dostihu (M, V, R)

poprsák, -u, m.

prsí řemen, brání sklouznutí sedla vzad (M, V, R)

proutěnka, -y, m.

proutěná překážka v dostizích (V, S, O, M, R)

též hirda, hyrda; proutka

proutěnkář, -e, m.

kůň specializovaný na dostihy přes proutěné překážky (O, M, S, V, R)

též hirdař, proutkař

R

rajt'ák, -a, m.

dostihový jezdec (S, C, V, N, M, R)

rajtky, -ek, f. pomn.

jezdecké kalhoty (C, N, S, R)

rašple, -e, f.

hrubý pilník na strouhání kopytní rohoviny (N, T, R)

rašplování, -í, n.

strouhání, obrušování kopytní rohoviny (N, R)

remonta, -y, m.

mladý kůň v základním výcviku, zpravidla mezi 3-4 rokem (C, J, K, T, R)

roček, ročka, m.

roční kůň (C, N, V, R)

ryzák, -a, m.

kůň s červenou barvou srsti (J, K, N, R)

S

sedlovna, -y, f.

zvláštní místo u stájí pro jezdecké koně sloužící k uložení jezdecké výstroje (J, K, T, R)

skok, -u, m.

připouštění klisny k plemennému hřebci (T, R)

sporták, -a, m.

sportovní kůň určený pro sportovní ježdění (M, R)

stájovka, -y, f.

stájová ohlávka (K, M, V, R)

též halftra, vazák, vázačka

stání, -í, n.

místo pro ustájení koně (J, T, R)

též štont

stihlo, -a, n.

stihlové udidlo (J, T, R)

strakoš, -e, m.

kůň s nepravidelným zbarvením srsti (J, K, N, T, R)

strouhavka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

chrániče nohou koně proti strouhání (N, R)

též brnkačka, štrejchačka

stýpl, -u, m.

steeplechase, cvalový překážkový dostih s překážkami na 3000 m (M, V, R)

sulka, -y, f.

lehký dvoukolák užívaný při klusáckých dostizích (C, J, M, R)

Š

šiml, -a, m.

lidový název pro koně s bílou srstí (S, T, C, J, N, R)

též bělouš

štont, -u, m.

místo pro ustájení koně (N, S, R)

též stání

T

taxis, -u, m.

Taxisův příkop, překážka v dostihu (M, O, S, V, R)

těčko, -a, n.

těžká skoková soutěž stupně T, 13–16 překážek 130–160 cm vysokých (M, V, R)

teplokrevník, -a, m.

teplokrevný kůň (R)

těž teplokrevák, warmblút

trakeňák, -u, m.

trakhenský skok, překážka v dostizích (M, V, R)

U

úhoří, adj.

úhoří pruh, viz úhoří

černý nebo tmavý pruh srsti táhnoucí se od kštice po kořen ocasu (J, K, T, R)

těž úhoří hřbet

V

vazák, -u, m.

stájová ohlávka (M, N, T, V, R)

těž halftra, stájovka, vázačka

Velká, -é, f.

Velká pardubická steeplechase, překážkový dostih na 6900m (M, S, V, R)

velký, adj.

velká voda, viz velký

velký vodní příkop, překážka v dostihu (V, R)

voda, -y, f.

vodní příkop, překážka v dostihu (M, V, R)

těž malá voda

vraník, -a, m.

kůň s černou barvou srsti, hříva, ocas a spodky končetin rovněž černé (J, K, N, R)

těž rap

Z

zetelko, -a, n.

základní skoková soutěž s požadavky stupně L (M, V, R)

zetko, -a, n.

základní skoková soutěž stupně Z, 8–10 překážek 80–100 cm vysokých (M, V, R)

Ž

žluták, -a, m.

kůň se žlutou barvou srsti (C, J, K, N, T, R)

též isabela, izabela; palomino

7.3 POJMY UŽÍVANÉ DLE ZAMĚŘENÍ V JEZDECKÉM SPORTU

Do této skupiny řadíme pojmy, kterým rozumí a které používají pouze uživatelé, kteří se v jezdeckém sportu orientují na určitý typ jezdeckého sportu. Sociolektismy pojmenovávají vlastnosti koní, pomůcky a činnosti uživatelů. Tato část slovníku obsahuje celkem 294 jednotek, 238 pochází z excerptu literatury, 49 termínů nám doplnili samotní uživatelé a 7 pojmů představují neosématismy, jde o sociolektismy *stájovka*, *drezurák*, *parkurák*, *dostihák*, *poplerák*, *klkáč* a *vazák*.

A

albín, -a, m.

kůň s čistě bílou nebo smetanovou srstí a červenýma očima (K, T, C, J, N, R)

též kakrlák

angličák, -u, m.

1. anglický skok (S, V, M, R)

2. anglický nánosník (R)

angličák, -a, m.

anglický plnokrevník (R)

arab, -a, m.

arabský kůň (R)

též arabák

autostart, -u, m.

letný start pomocí auta u klusáckých dostihů (J, N, R)

B

bariéra, -y, f.

zábradlí vymezující dostihovou dráhu (R)

též klacek, klandr, reil, rejl

barování, -í, n.

zakázaná učební pomůcka, aby kůň při skoku zvedal výš nohy (R)

bederka, -y, f.

bederní deka (R)

began, -a, m.

tažný kůň (R)

též krokový kůň

beránek, -a, m.

potah pod sedlo, uzdečku, podbřišník (R)

bidlo, -a, n.

parkúrová překážka (S, M, R)

bidýlkář, -e, m.

parkúrový kůň (S, M, R)

též parkurák

blajdeka, -y, f.

podsedlová dečka s kapsami na závaží (K, S, C, N, M, R)

blejskat se, nedok.

být v říji

též též jít ke koni

blembák, -u, m.

jezdecká přilba s jedním řemínkem pod bradou (N, R)

též kýbl

blenda, -y, f.

zástěna, tj. ohraničení nájezdu k překážce (S, M, N, R)

blikačka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

stínidla na očích koně bránící pohledu do stran a dozadu (M, R)

též blinkers

blinkers, neskl. m., pomn.

stínidla na očích koně bránící pohledu do stran a dozadu (T, C, N, R)

též blikačky

brejkovat, nedok.

(o koni) uhýbat z daného směru, uhýbat před překážkou (R)

též brechovat

brnkačka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

chrániče nohou koně proti strouhání (N, R)

též strouhavka, štrejchačka

bulfinč, -e, m.

druh překážky v jezdeckých skokových soutěžích (T, R)

být, dok.

být na tabuli, viz být

umístit se na dotovaném, tj. 1.–5. místě (S, V, M, R)

též být raz pět, být za peníze, placírovat, přijít za peníze

být raz dva, viz být

umístit se na 1. nebo 2. místě

být raz pět, viz být

umístit se na dotovaném, tj. 1.–5. místě (S, R)

též být na tabuli, být za peníze, placírovat, přijít za peníze

být za peníze, viz být

umístit se na dotovaném, tj. 1.–5. místě (V, M, R)

též být na tabuli, být raz pět, placírovat, přijít za peníze

C

cajk, -u, m., užíváno v množném čísle

koňský postroj (S, V, M, N, R)

též kšír

caplování, -í, n.

nepřirozený způsob chodu nedočkavého či nervózního koně (N, R)

cígl, -u, m., užíváno v množném čísle

otěže (S, C, N, M, R)

cílbouda, -y, f.

cílová věž rozhodčích (S, V, M, R)

crack, -a, m.

označení nejlepšího plnokrevníka v chovu (T, C, J, N, R)

cremello, -a, m.

kůň s bílou nebo krémovou srstí, růžovou kůží a modrýma očima (N, J, R)

cvalák, -a, m.

cvalový kůň (V, M, R)

Č

čabraka, -y, f.

chrániče na uši (R)

čaps, chaps, -u, m., užíváno převážně v množném čísle

chránič nohou pro jezdce (N, R)

Červnová, -é, f.

Velká červnová cena, dostih na 2200 m pro tříleté koně (S, M, R)

čétéčko, -a, n.

český teplokrevník (R)

čistý, adj.

čisté nohy, viz čistý

1. nohy bez rousů (N, C, R)

2. nohy bez zranění (R)

D

dostihák, -a, m.

jezdec, který jezdí dostihy (R)

drežurák, -a, m.

jezdec, který jezdí drezúru (R)

Dejlák, -u, m.

Memoriál Rudolfa Deyla, dostih na 1500 m pro tříleté koně (S, V, M, R)

E

exteriér, -u, m.

vnější vzhled koně (C, N, K, R)

F

fajfka, -y, f.

pomůcka donucující koně k poslušnosti, nasazuje se na horní pysk (K, T, J, N, C, R)

též brzda

falešný, adj.

falešné tempo, viz falešný

úmyslné zpomalování dostihu, zpravidla vodičem (V, M, R)

fírák, -a, m.

kůň-vodič, udává tempo dostihu, zpravidla vodičem pro stájového druha (V, M, R)

též lídr, vodič

fírovat, nedok.

udávat tempo, jet v čele dostihu (S, V, M, R)

též vodit

flot, -u, m.

jezdecká stuha sloužící k ocenění soutěžícího, každé místo má svoji barvu (C, N, R)

forstart, -u, m.

neplatný předčasný start (S, V, M, R)

francouzák, -u, m.

francouzský skok (V, M, R)

fříšák, -a, m.

1. temperamentní kůň, zpravidla hůře ovladatelný (S, V, M, R)

2. fríský kůň (R)

fuks, -e, m.

kůň s načervenalou barvou srsti (S, T, C, J, V, N, M, R)

též ryzák

futr, -u, m.

krmení pro koně (N, R)

futrák, -a, m.

zástupce trenéra, který pečuje o správný provoz stáje, zejména o krmení (S, V, N, M, R)

též futrmajstr, obročník

futrmajstr, -a, m.

zástupce trenéra, který pečuje o správný provoz stáje, zejména o krmení (N, R)

též futrák, obročník

futrovat, nedok.

krmit koně (N, S, R)

futrovna- y, f.

sklad krmiva pro koně (V, M, R)

G

galop, galup, -u, m.

cval (C, V, N, M, R)

též kalup

galopáda, -y, f.

rychlá projížďka koňmo (V, R)

ganaše, -í, f. pomn.

dolní části čelisti koně (T, C, J, N, R)

gaťas, -e, m.

kůň, který uteče i s jezdcem (R)

Geršák, -u, m.

Gerschův memoriál, dostih na 1600 m pro dvouleté koně (V, M, R)

H

had'ák, -u, m.

hadí příkop, překážka v dostihu (S, R)

haksna, -y, f.

noha koně (N, R)

háč, -u, m., užíváno převážně v množném čísle

přerostlé horní zuby (R)

halblút, -a, m.

polokrevný kůň (S, V, M, R)

též polokrevák, polokrevník

halftra, -y, f.

stájová ohlávka (C, N, M, V, R)

též stájovka, vazák, vázačka

havlák, -u, m.

Havlův skok, překážka v dostihu (V, M, R)

házet, nedok.

házet hrby, viz *házet*

(o koni) vyskakovat zadními i předními nohama ve snaze shodit jezdce (R)

též házet kozly, kozlovat

házlerin, -u, m.

nákrčník, poprsní řemen udržující poprsnici ve správné poloze (C, V, N, M, R)

též nákrčák

heka, -y, f.

překážka v podobě živého plotu (S, C, V, N, M, R)

též kartáček

hengr, -u, m.

vůz pro přepravu koní (R)

též konibus, méblák

hermelín, -a, m.

kůň s bílou srstí a jinobarevnými skvrnami po těle (N, T, J, R)

též leopard, tygr

hirda, hyrda, -y, f.

proutěná překážka v dostizích (M, S, V, C, J, N, R)

též proutěnka, proutka

hirdař, -e, m.

kůň specializovaný na dostihy přes proutěné překážky (S, V, M, R)

též proutěnkář, proutkař

holštýn, -a, m.

holštýnský kůň (R)

horseman, -a, m.

zabývá se metodami výcviku koně v rámci přirozeného partnerství s koněm (C, N, R)

hruška, -y, f.

sedlová hruška, část westernového sedla sloužící k zavěšení lasa (N, C, R)

též horn

hunter, -a, m.

mohutný, vytrvalý jezdecký a lovecký kůň (T, C, V, N, R)

CH

chlad'ák, -a, m.

chladnokrevný kůň, těžký tažný kůň (V, M, R)

též chlad'as

I

íbrkurt, -u, m.

zajišťovací obříšník (S, V, M, K, R)

irčák, viz jirčák

J

jablečňák, -a, m.

kůň s bílou srstí, na které tmavé chlupy vytvářejí kruhy (V, C, R)

též grošák

jelen, -a, m.

1. teplokrevný kůň s vynikajícími klusovými vlastnostmi (S, V, M, R)

též klusák, trapák

2. kůň s výrazně klenutým krkem (R)

jirčák -a, m.

hřebeček, který má sestoupeno do šourku pouze jedno varle (K, T, C, N, R)

též špičák

jít, dok

jít domů, viz jít

finišovat, běžet do cíle (M, V, S, R)

jít po pleci, viz jít

(o koni) nereagovat na pobídky a cválat stále vpřed (V, M, R)

jít přes koně, viz jít

kůň za skokem spadne a kůň za ním skáče přes něj (R)

jít v koních, viz jít

v dostihu cválat v hlavním poli koní (S, M, R)

K

kalup, -u, m.

cval (C, N, M, R)

též galup, galop

kapriola, -y, f.

cvik vysoké školy, kdy kůň vyhodí obě nohy současně do vodorovné polohy (V, R)

kariéra, -y, f.

sportovní historie koně (R)

kartáček, -u, m.

1. překážka v podobě živého plotu (M, V, R)

též heka

2. pomůcka, aby se kůň naučil zatáčet (R)

kentr, kentre, neskl.

pracovní cval při jízdářenském ježdění (K, C, N, S, V, M, R)

též hopkentre

kentrovat, nedok.

cválat (M, V, R)

kertag, kertak, -a, m.

kůň Převalského (C, J, N, T, R)

též převalák

klandr, -u, m.

zábradlí vymezující dostihovou dráhu (C, N, R)

též klacek; reil, rejl

kleště, -í, f. pomn.

oba prostřední řezáky koňského chrupu (T, R)

též klišťky

klingnout, dok.

(o koni) jít po doskoku do kolen (R)

též ztrácet nohy

koblížek, -u, m.

koňský trus (N, R)

koníčkář, -e, m.

ten, kdo se zajímá o koně a dostihový sport (M, R)

kolmák, -u, m.

kolmý skok (R)

konibus, -u, m.

vůz pro přepravu koní (R)

též henger, méblák

kopačák, -u, m.

podbřišní, ochrana koně, aby se kůň při skoku nekopal do břicha (R)

též okopávák

kopytář, -e, m.

specialista na úpravu kopyt neokovaných koní (N, R)

kraják, -u, m., užíváno v množném čísle

krajní řezáky koňského chrupu (T, R)

klkáč, -e, m.

řemen pro koně, který klká (R)

krkáč, -e, m.

kůň se zlozvykem klkání, krkání (T, R)

též klkáč

kroskántry, neskl. f.

krajinová jízda (M, V, R)

kryt'ák, -u, m.

krytá jízdarňa, krytá hala (N, R)

kůň, koně, m.

kůň vysoko v krvi

anglický plnokrevník (R)

též krevnatý kůň

kurt, -u, m.

podbřišník, široký pás opatřený zápinkami obepínající trup koně za kohoutkem (N, M, R)

též obrkurt

Květnová, -é, f.

Velká květnová cena, dostih na 1600 m pro tříleté a starší koně (M, V, R)

kýbl, -u, m.

jezdecká helma (M, S, R)

též blembák

kyselý, adj.

kůň, který nemá chuť závodit (S, R)

L

lambrína, -y, f.

stěna haly, jízdarňy (R)

leopard, -a, m.

kůň, který má na bílé srsti pravidelné malé skvrnky tmavé srsti (N, R)

též hermelín, tygr

letoun, -a, m.

kůň podávající nejlepší výkony na krátkých tratích (N, J, C, T, K, R)

též flígr, sprintér

letounský, adj.

letounský dostih, viz letounský

cvalový dostih (K, R)

leváda, -y, f.

cvik vysoké školy, kdy kůň zdvihne přední část těla, dosedne na zadní nohy (V, R)

lídr, -a, m.

kůň-vodič, který udává tempo dostihu, je zpravidla vodičem pro stájového druha (M, R)

těž fírák, vodič

lope, neskl. m.

lehký pracovní chod kovbojského koně (C, N, R)

M

mač, -e, m.

1. mačkaný oves, krmivo dostihových koní (M, V, R)

2. dostih dvou koní se sázkou (C, R)

mexičák, -u, m.

mexický nánosník (R)

mílař, -e, m.

dostihový kůň, nejlepší výkony na středních vzdálenostech, na 1600m, (N, J, C, T, R)

místovačky, pomn. f.

vidle sloužící k odklizení hnoje (R)

místování, -í, n.

odklizení hnoje ze stání, čištění koňských boxů (N, J, R)

místovat, nedok.

odklízet hnůj ze stání, čistit koňské boxy (M, S, V, R)

mléčný, adj.

mléčná huba, viz mléčný

huba koně s oběma světle růžovými pysky (J, K, N, T, R)

moučný, adj.

moučná huba, viz moučný

světle zbarvená huba koně (C, N, R)

mourek, mourka, m.

kůň s bílou barvou srsti a s výrazně tmavší, černou hlavou oproti tělu (K, N, T, R)

mrtvola, -y, f.

současný doběh dvou nebo více koní (M, S, R)

též mrtvý dostih

mrtvý, adj.

mrtvá váha, viz mrtvý

hmotnost olovených závaží v dečce sedla, ke zvýšení nízké hmotnosti jezdce (C, K, N, R)

mrtvý dostih, viz mrtvý

současný doběh dvou nebo více koní (K, T, C, J, N, R)

též mrtvola

mušák, -a, m.

kůň alergický na hmyz

myšák, -a, m.

kůň s šedou až tmavošedou srstí, černá hříva, ocas, spodky končetin (N, J, T, K, R)

myší, adj.

myší ocas, viz myší

velmi řídké ožíněný ocas (K, R)

N

nacajkovat, dok.

dát koni postroj (R)

též okširovat

načatý, adj.

(o koni) nemající zcela zdravé šlachy, kterému hrozí zchromnutí (M, V, R)

nafrišovaný, adj.

(o koni) dobře připravený, plný chuti i síly závodit (M, S, V, R)

naremplovat, dok.

v dostihu srazit druhého koně (S, R)

O

obrkurt, -u, m.

gumový podbřišník přidržující deku na těle koně (R)

též kurt

obročník, -a, m.

zástupce trenéra, který pečuje o správný provoz stáje, zejména o krmení (M, N, V, R)

též futrák, futrmajstr

odkentrovat, dok.

(o koni) odcválat pryč (R)

okopáváč, -u, m.

podbřišník, ochrana koně, aby se kůň při skoku nekopal do břicha (R)

též kopačák

okširovat, dok.

dát koni postroj (N, R)

též nacajkovat

ordre, neskl. m.

pokyn majitele koně nebo trenéra jezdci, jak má jet v dostihu (C, J, N, T, R)

oslí, adj.

oslí kříž, viz oslí

tmavý odznak na hřbetě koně tvořící kříž (R)

ošlemovat, dok.

omýt koně mokrou houbou (R)

též švamovat

P

pacemaker, -a, m.

kůň-vodič, který udává tempo, je zpravidla vodičem pro stájového druha (C, N, T, R)

též fírák, lídr, vodič

pajč, -e, m.

ruční bičík (M, V, R)

páka, -y, f.

pákové udidlo (R)

palomino, -a, m.

kůň se žlutou barvou srsti, černá hříva, ocas a spodky končetin (R)

též isabela, izabela; žluťák

paráda, -y, f.

1. cvik vysoké školy, náhlé zastavení koně v jakémkoliv chodu (C, J, N, R)

2. předvádění koní před dostihem (R)

parellka, -y, f.

parelliho ohlávka, provazová ohlávka (N, R)

též provazovka

parkurák, -a, m.

jezdec, který jezdí parkúr (R)

pasáž, -e, f.

zkrácený vznosný klus (C, M, V, R)

pastelka, -y, f., užíváno v množném čísle

tenká noha koně (S, R)

pedigree, neskl. n.

rodokmen koně (C, M, N, R)

pígl, pígl, -u, m.

třmen (M, V, R)

piglerin, píglerin, -u, m.

třmenový řemen (M, V, R)

placírovat, dok.

umístit se na dotovaném, tj. 1. – 5. místě (S, V, M, R)

též být na tabuli, být raz pět, být za peníze, přijít za peníze

plůtky, pomn. m.

překážková dráha (O, R)

podávky, pomn. f.

dlouhé vidle na seno (N, R)

Poplerák, -u, m.

Memoriál Rudolfa Poplera, dostih na 3200 m pro čtyřleté a starší koně (M, V, R)

poušťák, -a, m.

plemenný hřebec (R)

též pošťák, pušťák

probekentre, m. neskl.

zkušební cval (M, V, R)

též prubikentre

prodejky, pomn. f.

dostihy, kde startují koněm se závazkem prodeje (T, R)

projezdít (dostih), dok.

netaktickou jízdou pokazit dostih a prohrát (R)

též prorajtovat dostih

prometat (překážky), dok.

nerespektovat horní hranici překážky, proskakovat skrz (M, S, V)

prorajtovat (dostih), dok.

dojet do cíle, finišovat (R)

též jít domů

proutka, -y, f.

proutěná překážka v dostizích (S, R)

též hirda, hyrda; proutěnka

proutkař, -e, m.

kůň specializovaný na dostihy přes proutěné překážky (S, M, R)

též hirdař, proutěnkář

proutky, pomn. f.

dostihy přes proutěné překážky (J, N, T, R)

provazovka, -y, f.

parelliho ohlávka, provazová ohlávka (N, R)

též parellka

provozák, -a, m.

provozní kůň určený pro běžný jízdářenský výcvik jezdců (M, R)

prubáč, -e, m.

hřebec ke zkoušení říje u klisen (R)

též prubíř

prubihirda, -y, f.

zkušební skok, právo i povinnost pro koně při startu v překážkovém dostihu (M, S, V, R)

též prubiskok

prubikentre, m. neskl.

zkušební cval (M, N, V, R)

též probekentre

prubírna, -y, f.

stání určené ke zkoušce říje klisny (R)

též prubištont

prubíř, -e, m.

hřebec, který slouží ke zjištění říje u klisny (C, K, N, T, R)

též prubáč

prubiskok, -u, m.

zkušební skok při startu v překážkovém dostihu (M, N, S, V, R)

též prubihirda

prubištont, -u, m.

stání určené ke zkoušce říje klisny (M, V, R)

též prubírna

prubovat, nedok.

zkoušet, zda je klisna v říji (M, S, V, R)

průvlečka, -y, f.

pomocná otěž (R)

též šlaufcígl

převalák, -a, m.

kůň Převalského (M, V, R)

též kertag, kertak

přepravka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle
chrániče využívané při přepravě koní (R)

přijít, dok.

přijít v koních, viz přijít

doběhnout do cíle ve skupině koní (M, V, R)

přijít za peníze, viz přijít

umístit se na dotovaném, tj. 1.–5. místě (S, V, M, R)

též být na tabuli, být raz pět, být za peníze, placírovat

pstružák, -a, m.

červeně tečkovaný bělouš (T, R)

pstružka, -y, f.

bělouš s nádechem hnědavých tónů (V, R)

pucajk, -u, m.

čistící potřeby využívané při čištění koně (M, V, R)

pucák, -a, m.

1. ošetřovatel dostihových koní (N, S, R)

2. box na čistící pomůcky (R)

pulér, -a, m.

kůň, který puluje (N, K, M, V, R)

též pulák

pulování, -í, n.

(o koni) zvyšování rychlosti víc, než si přeje jezdec (K, N, R)

púlovat, nedok.

(o koni) pohybovat se rychleji než si přeje jezdec (V, M, R)

též jít do ruky

punčocha, -y, f.

koňská končetiny bílé barvy (M, S, V, R)

punčoška, -y, f.

končetina koně do půl holeně bílá (S, R)

R

rajbovat, nedok.

1. působit koni bolest (trestat koně) krátkým silným trháním otěží (M, V, R), *též ricat*
2. (o koni) zlobit (R)

rajtflek, -u, m., užíváno v množném čísle

kožená záplata jezdeckých kalhot (N, R)

též renflek

rajtgeld, neskl. m.

finanční odměna pro profesionálního dostihového jezdce za start v dostihu (C, N, R)

rajtovat, nedok.

jezdit na koni (R)

rajtštok, -u, m.

jezdecký bičík (M, S, V, R)

též tágo

renbota, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

lehká kožená dostihová obuv (C, M, N, S, V, R)

renflek, -u, m., užíváno v množném čísle

kožené záplaty jezdeckých kalhot (M, V, R)

též rajtflek

rensedlo, -a, n.

lehké dostihové sedlo vážící zpravidla 1 kg (C, N, R)

rentág, -u, m.

dostihový den (C, N, R)

ricat, nedok.

působit koni bolest (trestat koně) krátkým silným trháním otěží (M, V, R)

též rajbovat

rozmetání, -í, n.

pohybová vada koně, při pohybu uhýbají nohy koně do stran (R)

též zametání

ruch, -u, m.

rychlost pohybu koně v určitém chodu koně (C, J, N, R)

rupnout, dok.

(o koni) zchromnout, utrpět úraz šlachy (M, S, V, R)

též prasknout

ruská, adj.

ruská trojka, viz oko

ruský styl spřežení tří koní vedle sebe v lehkém voze nebo sáních (C, J, K, N, R)

rybí, adj.

rybí oko, viz rybí

bledě modrá nebo světlá duhovka (C, K, N, R)

S

sedliště, -ě, n.

místo, kde se sedlají koně startující v dostihu (C, K, N, R)

shire, -a, m.

shirský kůň (J, T, R)

Simsonka, -y, f.

Simsonova cena, dostih na 1200 m pro dvouleté koně (M, S, R)

sivák, -a, m.

šedý bělouš (J, N, T, R)

skentrovat, zkentrovat (soupeře), dok.

porazit soupeře s velkou převahou (M, V, R)

též odkentrovat

skočka, -y, f.

skokové sedlo (R)

skočné, -ého, n.

připouštěcí poplatek, platí ho majitel klisny při připuštění (C, N, T, R)

slinka, -y, f.

bělavá nebo růžová skvrnka na horním pysku nebo mezi nozdrami (T, R)

též muška, šňupka, tkamka

smeták, -a, m.

ošklivý kůň (R)

těž žebrák

soumar, -a, m.; **soumař**, -e, m.

kůň používaný k nošení břemen (C, J, N, T, R)

speed, **spíd**, -u, m.

schopnost koně náhle zvýšit rychlost, zejména v závěru dostihu (C, J, N, T, R)

sprintér, -a, m.

dostihový kůň, který vyvine v krátké vzdálenosti nadprůměrně rychlý cval (K, R)

těž letoun

srnčí, adj.

srnčí brauna, viz srnčí

kůň hnědé barvy, ocas a hříva vždy černé (V, R)

těž braun, hnědák

stájovka, -a, f.

doběh dvou nebo více koní ze stejné stáje na prvních místech (M, S, V, R)

starokladrubák, -a, m.

starokladrubský kůň (R)

startmašina, -y, f.

startovní zařízení, start se provádí zvednutím sítě (M, S, V, R)

stát, dok.

stát na uších, viz stát

(o koni) být zcela vyčerpán (M, S, V, R)

stavět, nedok.

stavět svíce, viz stavět

(o koni) vzpínat se, stavět se na zadní nohy (M, S, V, R)

steepler, **stípler**, **stýpler**, -a, m.

vytrvalý dostihový kůň pro steeplechase (K, M, S, T, V, R)

stíhavka, -y, f., užíváno v množném čísle

zvláštní podkova používaná pro koně, kteří stíhají (K, N, T, R)

středák, -u, m., užíváno převážně v množném čísle

řezák mezi kleštěmi a krajáky koňského chrupu (T, R)

Svatováclavská, -é, f.

Svatováclavská cena, dostih na 1200 m pro tříleté a starší koně (M, V, R)

Š

šimbajn, -u, m., užíváno v množném čísle

záněty šlach natahovačů na přední části holení (N, J, C, T, R)

šlahoun, -y, m.

pružná část biče (R)

šlachovka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

chrániče předních nohou koně (R)

šlaufcígl, -u, m.

průvlečná otěž, bránicí koni zvadat hlavu (M, V, R)

též průvlečka

šlaufka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

část průvlečné otěže (N, R)

šňupka, -y, f.

bělavá nebo růžová skvrnka na horním pysku nebo mezi nozdrami (N, J, C, T, R)

též muška, slinka, tlamka

šporna, -y, f.

ostruha (J, S, N, R)

špric, -u, m.

vzdálenost 300-400 m, kterou kůň zaběhne nejprudším cvalem (C, N, R)

šroub, -u, m., užíváno převážně v množném čísle

ozub v podkovách, aby na trávě neklouzaly (R)

též štulna

štajgepysk, štajgrpysk, -u, m.

speciální uzdění určené pouze pro vodění koní (V, M, N, S, R)

štajgr, -u, m.

ohlávka s tenkým kruhovitým udidlem určen k vodění koní (J, N, R)

štrajcpán, -u, m.

1. přívora, břevno, které odděluje jednotlivá stání (M, N, V, J, T, K, R)
2. tyč ve voze, aby kůň nemohl vycouvat (R)

štrejchačka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

chránič nohou koně proti strouhání (N, R)

též strouhavka, brnkačka

štulna, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

ozub v podkovách, aby na trávě neklouzaly (R)

též šroub

štycování, -í, n.

neposlušnost koně, kůň odmítá pohyb vpřed či skok přes překážku (N, J, T, R)

štycovat, nedok.

náhle zastavovat před překážkou (M, V, R)

švicovat, nedok.

potit se (M, S, V, R)

T

tágo, -a, n.

jezdecký bičík (M, S, V, R)

též rajtštok

taxírovat, nedok.

odhadovat vzdálenost pro správný doskok (M, V, R)

termbota, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

zateplené nepromokavé jezdecké boty (N, R)

trail, -u, m.

westernový parkúr, absolvování různých překážek (J, R)

trap, -u, m.

klus (M, N, S, V, R)

trapák, -a, m.

teplokrevný kůň s vynikajícími klusovými vlastnostmi (M, N, V, S, R)

též jelen, klusák

trapování, -í, n.

klusání (N, R)

trapovat, nedok

klusat (M, V, R)

trenza, -y, f.

uzdečka (C, M, N, S, V, R)

tribuňák, -a, m.

tribunní skok, efektivní skok přes překážku u tribuny (M, V, R)

trojnožka, -y, f.

podkovářská stolička (R)

těž falbok

turf, -u, m.

dostihový sport různých typů (C, R)

turfman, -a, m.

dostihový fanoušek (J, M, T, R)

těž koňář

tušírka, -y, f.

drezurní bičík (C, K, N, R)

tušírování, -í, n.

poklepání na končetiny koně drezurním bičíkem (K, R)

tvarohový, adj.

tvarohová noha, viz tvarohový

bílá noha koně, panuje předpoklad, že je noha křehká a brzy zrchromne (M, S, V, R)

tygr, -a, m.

kůň s bílou srstí a jinobarevnými skvrnami po těle (J, T, N, R)

těž hermelín, leopard

U

uherský, adj.

uherská pošta, viz uherský

styl spřežení, vpředu zapřažení tři a vzadu dva koně (R)

V

vázačka, -y, f.

stájová ohlávka (R)

též halftra, stájovka, vazák

vazák, -a, m.

vodítko k vodění koní (R)

vekslování, -í, n.

měnění nohy při cvalu (N, R)

vendefána, -y, f.

otočný bod ve steeplechase (M, S, V, R)

vet, -a, m.

veterinář (R)

vištuch, vyštuch, -u, m.

dečka pod sedlo (J, M, N, S, V, R)

vnitřňák, -a, m.

hřelec s oběma nesestoupnými varlaty do šourku (T, R)

vodič, -e, m.

kůň-vodič, který udává tempo dostihu, je zpravidla vodičem pro stájového druhu (N, J)

též fírák, lídr

vozák, -a, m.

1. nevzhledný dostihový kůň (M, V, R)

2. řidič vozatajského spřežení (R)

vyjet, dok

vyjet bičem, viz vyjet

pobídnutí koně bičem po zadku, v rytmu jezdec ukazuje bič koni u hlavy (N, R)

vyjet rukama, viz vyjet

přejíždění mírně napjatými otěžemi koni po krku, pobídka pro prodloužení skoků (N, R)

též piglování, piglování

vykapat, dok.

(o koni) ztratit síly (R)

vysoký, adj.

vysoká škola, viz vysoký

tradiční výcvik koní, který pochází ze španělské školy (V, R)

vytahovat se, nedok.

(o koni) neposlušchat jezdce, zlobit (M, V, R)

vytrvalec, -e, m.

dostihový kůň, který se specializuje na dlouhé tratě (C, R)

vzít, dok.

vzít ruku, viz vzít

(o koni) nedat se jezdce zvládnout a utéci s ním (M, V, R)

W

warmblút, -a, m.

teplokrevný kůň (R)

těž teplokrevák, teplokrevník

Z

zagalopovat, dok.

šlápnout na nohu koni pohybujícímu se vpředu (M, V, R)

zametání, -í, n.

způsob chodu, při kterém dolní části končetin opisují oblouky směrem dovnitř (C, R)

těž rozmetání

zametat, nedok.

umístit se v dostihu na posledním místě (M, S, V, R)

zápinka, -y, f., užíváno v množném čísle

pásky u anglického sedla sloužící k připnutí podbřišku (C, N, R)

zelený, adj.

zelena noha, viz zelený

černá dolní část končetin s přímísením hnědých nebo žlutohnědých chlupů (C, J, N, T, R)

ztrácet, nedok.

ztrácet nohy, viz ztrácet

(o koni) jít po doskoku do kolen (M, V, R)

zvon, -u, m.

gumová ochranná pomůcka, která se navléká koni přes kopyto (C, K, N, R)

Ž

žebrák, -a, m.

hanlivé označení špatného koně (M, S, V, R)

též smeták

žiletka, -y, f.

vyhublý kůň (R)

žokejcimra, -y, f.

šatna pro jezdce (C, N, R)

žolík, -a, m.

překážka v parkúru za dvojnásobný počet bodů (C, N, R)

7.4 ZASTARALÉ POJMY

Pojmy, zařazené do této části slovníku, bychom mohli zařadit k zastaralým názvům této slovní zásoby. Jedná se o slova, která se dnes již nepoužívají nebo už dnešní uživatelé jejich význam neznají. Řadíme sem také sociolektismy, u nichž je dnes zapomenutý jeden z dřívějších významů. Některá slova byla označena za zastaralá již samotnými autory lingvistických studií, např. *kakrlák*, *hřebice*, *rap*, *špičník*, *pěnouš*, *potňák*, *pušťák* a *žemlák*.

Důvodů, proč se určité lexémy dnes nepoužívají, je hned několik. První skupinu tvoří slova, která jsou dnes nahrazena frekventovanějšími synonymy, např. zastaralý pojem *krokový kůň* nahrazen synonymem *began*. Další skupinu tvoří slova, u kterých dochází k vyprázdnění významu části pojmu, např. dnes nepoužívaný sociolektismus *chytat klandr* – místo slova *klandr* se dnes více používá synonymum *bariéra*. Poslední skupinu tvoří slova, která se dnes již nepoužívají v původním významu, ale získávají význam nový, např. slovo *žiletka* definuje Hubáček (Hubáček, 1988, s. 188) jako tenké udidlo, dnes ale znamená vyhublého koně.

Tato část slovníku obsahuje celkem 100 sociolektismů, 86 pojmů respondenti nikdy předtím neslyšeli, 14 dalších termínů používají v jiném významu, konkrétně sociolektismy *gařas*, *brechovat*, *kariéra*, *klacek*, *hřebčák*, *koničkář*, *odkentrovat*, *prorajtovat*, *pulování*, *mušák*, *stájovka*, *strouhavky*, *šlahoun* a *žiletka*.

A

akovka, -y, f.

akumulační sázka, tj. sdružená sázka na koně z jedné stáje (M, S, V)

B

braun, -a, m.

lidový název pro hnědáka, koně s hnědou barvou srsti (S, T, V, M)

též hnědák, srnčí brauna

brechovat, nedok.

bočit (o koni), uhýbat ze stanoveného směru (M, V)

též brejkovat

brook, -u, m.

pobořená překážka (T)

brzda, -y, f.

pomůcka donucující koně k poslušnosti, nasazuje se na horní pysk (T)

též fajfka

C

caplkentre, m. neskl.

velmi pomalý pracovní cval (M, V, R)

Č

čikošský, adj.

čikošská pošta, viz čikošský

druh drezúry s prvky jízdy maďarských pastevců (V)

F

falb, -a, m.

lidový název pro plaváka (T, C, J, V, N, M, S)

též foll, plavák

falbok, -u, m.

podkovářská stolička (S, V, M)

též trojnožka

festle, -e, f.

spěnka (C, N)

flígr, -a, m.

kůň podávající nejlepší výkony na krátkých tratích (C, V, M, N)

těž letoun, sprintér

foll, -a, m.

kůň se žlutou barvou srsti a s tmavým pruhem na hřbetě (T)

těž falb, plavák

fullpace, neskl. m.

plná, tj. maximální rychlost koní v dostihu, případně tréninku (T, N)

G

gaťas, -e, m.

velmi rychlý cval (V, M)

gútaj, -e, m., užíváno převážně v množném čísle

krátký třmen (S)

H

heat, -u, m.

mezinárodní výraz pro rozjížděky klusáckých dostihů (C, J, N)

hecpajč, hezbajč, -e, m.

dostihový bičík (C, N, S, V, M)

těž žíla, pajč

hopkentre, m. neskl

pracovní cval při jízdárenském ježdění (M)

těž kentr, kentre

horn, -u, m.

sedlová hruška, část westernového sedla sloužící k zavěšení lasa (C)

těž hruška

hřebčák, -a, m.

ošetřovatel plemenných koní (M, N, V, T, S)

hřebice, -e, f.

nezapuštěná klisna (T, C, J, N)

CH

chlívek, -u, m., užíváno převážně v množném čísle

startovací box (S, V, M)

též klec

chytit, dok

chytit klandr, viz chytit

zaujmout výhodnou pozici těsně u bariéry (M, S, V)

I

interiér, -u, m.

souborné označení pro vnitřní vlastnosti koně – charakter, temperament (K)

J

jezdčík, -a, m.

jezdec z povolání, zaměstnanec podniku s chovem koní (N)

jít, dok.

jít přes koně, viz jít

předbíhat v cílové rovině hlavní pole závodních koní (M, V, S)

juba, -y, f.

koňská hříva (T)

jukřík, -a, m.

rychlý kůň pro rychlé povelky (V)

K

kakrlák, -a, m.

kůň s čistě bílou srstí (T, N)

též albín

kalváda, -y, f.

skupina jezdců na koni jedoucích krajinou (T, N, C)

kantár, -u, m.

kožená nebo konopná ohlávka (T)

kaplcán, -u, m.

obnosek, zvláštní kování zašité do vrchní části nánosníku kožené ohlávky (V, M)

též kaprcál

kaprcál, -u, m.

obnosek, zvláštní kování zašité do vrchní části nánosníku kožené ohlávky (M)

též kaprcán

kariéra, -y, f.

nejprudší cval, trysk koně (V, R)

karosiér, -a, m.

typ mohutného teplokrevníka používaného k tahání kočárů (T, N, C)

kentre, neskl. m.

viz odfrkávané kentre, veselejší kentre

klacek, -u, m.

zábradlí vymezující dostihovou dráhu (M, V)

též reil, rejl; klandr

klec, -e, f., užíváno převážně v množném čísle

startovací box (S, V, M)

též chlívek

klíšť'ky, -ů, m. pomn.

oba prostřední řezáky koňského chrupu (T)

též kleště

koňář, -e, m.

dostihový fanoušek (M, V)

též turfman

koníčkář, -e, m.

člen sportovního jezdeckého oddílu (M)

krokový, adj.

krokový kůň, viz **krokový**

těžký tažný kůň chladnokrevného plemene (K)

těž began

L

leucin, -a, m.

čistě bílý kůň s modrýma očima (N)

M

méblák, -u, m.

vůz pro transport koní (M, S, V)

těž konibus, hengr

mušák

černě tečkovaný bělouš (T)

muška, -y, f.

bělavá nebo růžová skvrnka na horním pysku nebo mezi nozdrami (T)

těž slinka, šňupka, tlamka

N

nacámovat, dok.

nauzdit a nasedlat koně (M, V)

O

odfrkávaný, adj.

odfrkávané kentre, viz **odfrkávaný**

rychlejší pracovní cval (S)

těž veselejší kentre

odkentrovat, dok.

porazit soupeře s velkou převahou (M, S, V)

těž skentrovat

overšek, -u, m.

vzpřimovací otěž (M, T, V)

P

pace, neskl. m.

rychlost koní v dostihu (C, N, T)

pačmák, -u, m., užíváno převážně v množném čísle

noha koně (N)

palcát, -u, m.

jezdecký bič (C)

panó, neskl. n.

rovné, válové sedlo krasojedců (V)

pěnouš, -e, m.

kůň s šedavě červenou lesknou srstí (T)

též potňák

pepinier, pepiniér, -a, m.

vybraný plemenný hřebec používaný k plemenitbě v hřebčíněch (C, K, N, T)

piglování, -í, n.

přejíždět mírně napjatými otěžemi koni po krku, pobídka pro prodloužení skoků (N)

též vyjet rukama

píchat, nedok.

kulhat, o koni s bolestivým onemocněním některé části končetin (M, S, V)

plný, adj.

plná huba, viz plný

plný chrup dospělého koně (C, N)

polokrevák, -a, m.

polokrevný kůň

též halblút, polokrevník

polštář, -e, m.

chomoutová poduška (T)

pošťák, -a, m.

plemenný hřebec (M, V)

též pušťák, poušťkák

potňák, -a, m.

kůň s šedavě červenou lesknou srstí (T)

těž pěnouš

prasknout, dok.

(o koni) zchromnout, utrpět úraz šlachy (M, S, V)

těž rupnout

prorajtovat, dok.

prorajtovat dostih, viz prorajtovat

netaktickou jízdou přijít o dobré umístění v dostihu (S)

těž projezdit dostih

pulák, -a, m.

kůň, který puluje (N)

těž pulér

pulování, -í, n.

(o jezdcí) nesprávné zadržování cvalové rychlosti koně a „drží“ ho, zakázáno (K, N)

pušťák, -a, m.

zastaralý lidový název pro hřebce používaného k plemenitbě (M, S, T, V)

těž pošťák, poušťák

R

rack, -u, m.

velmi rychlý klus (C, N)

rap, -a, m.

zastaralý lidový název pro vraníka (S, T, J, C, V, N, M)

těž vraník

reil, rejl, -n, m.

zábradlí vymežující dostihovou dráhu (M, S, V)

těž klacek, klandr

rené, n. neskl.

rychlý dostih (M, S, V)

rozejít se, dok.

(o koni) dostat se do tempa (O, M, V)

Ř

římský, adj.

římská jízda, viz římský

závod trojspřeží nebo čtyřspřeží (V)

S

stájovka, -y, f.

velmi kvalitní podlahová cihla do stájí (K)

stakes, neskl.

vkłady majitelů před konáním dostihů, které podmiňují povolení startu jejich koní (T)

strouhavka, -y, f., užíváno převážně v množném čísle

zvláštní podkovy pro koně, co strouhají (T, N, K)

Š

šejtrok, -u, m.

jezdecké sedlo (M, S, V)

šlahoun, -u, m.

spojovací řemen (T)

špičák, -a, m.

hřebec, který má sestoupeno do šourku pouze jedno varle (T)

též jirčák

špičník, -u, m.

pramen dlouhých žíní, které narůstají na temeni a spadají na čelo (T)

též čupřina, kštice

štéhr, šτέρ, -a, m.

dostihový kůň mající vytrvalecké schopnosti (N, S, V)

štráfkamaše, -í, pomn. f.

chrániče vnitřních stran spěnkového kloubu koní (M, V)

též kamaše

štruple, -e, f. pomn.

podpínka, dvoudílný řemen sloužící k upevnění sedla (M, V)

štýt, -u, m.

hřebčín, podnik chovající koně (M, S, V)

švamovat, nedok.

omývat koně mokrou houbou (M, S, V)

též ošlemovat

švicka, -y, f.

odpocovací deka (N)

též odpocka

švunk, -u, m.

energie pohybu koně závislá na odrazu zadních končetin (M)

T

teplokrevák, -a, m.

teplokrevný kůň (M, V)

též teplokrevník, warmblút

tlamka, -y, f.

bělavá nebo růžová skvrnka na horním pysku nebo mezi nozdrami (T)

též muška, slinka, šňupka

trdlice, -e, f.

podsedlí, dečka pod sedlo (C)

trofík, -a, m.

jezdec-závodník v trofejní soutěži (M, V)

U

úhoří, adj.

úhoří hřbet, viz úhoří

černý nebo tmavý pruh srsti táhnoucí se od kštice po kořen ocasu (N)

též úhoří pruh

uplacírovat se, dok.

zaujmout výhodnou pozici v poli koní (M, S, V)

V

veselejší, adj.

veselejší kentre, viz veselejší

rychlejší pracovní cval (S)

těž odfrkávané kentre

Z

Zimák, -u, m.

Cena zimního favorita, dostih na 1600 m pro dvouleté koně (M, V)

Ž

žabka, -y, f.

malá růžová skvrnka na dolním pysku (C, J, K, N, T)

žemlák, -a, m.

kůň načervenalé žluté srsti s černě zbarvenou hřívou a ocasem(T)

žila, -y, f.

jízdařenský bič

těž hecpajč, hezbajč

žiletka, -y, f.

tenké udidlo používané pro těžko ovladatelného koně (M, V)

žokejský, adj.

žokejský skok, viz žokejský

skok na hřbet koně ze země (V)

8 ZÁVĚR

Úkolem bakalářské práce bylo popsat současný stav a proměny ve slovní zásobě sociolektu jezdeckví. Při naší práci jsme používali dvě základní metody, excerpci a přímé kvalitativní rozhovory s lidmi, již se pravidelně pohybují v prostředí jezdeckého sportu.

Na základě excerptce odborné a popularizační literatury jsme získali celkem 412 sociolektismů, které jsme následně konzultovali s pěti respondenty různého pohlaví, různé věkové kategorie, různého zaměření a místa bydliště. Díky těmto rozhovorům jsme původní materiál rozšířili o 53 sociolektismů a 25 slov z původní excerptce jsme obohatili o nový význam. Vznikl tak aktualizovaný slovník sociolektismů s výkladem pojmů, který popisuje současný stav a proměny ve slovní zásobě sociolektu jezdeckví.

Slovník obsahuje celkem 486 sociolektismů a rozdělujeme jej do tří částí. První část obsahuje celkem 92 sociolektismů a považujeme ji za jádro slovní zásoby sociolektu jezdeckví. Tyto pojmy znají a užívají respondenti bez ohledu na zaměření v jezdeckém sportu. Patří sem názvy plemen, zbarvení a pojmenování koní, názvy překážek a dostihů, výstroje jezdců a koní a názvy popisující pomůcky a činnosti související s péčí o koně. Druhou část slovníku tvoří celkem 294 sociolektismů, které užívají respondenti dle konkrétního zaměření v jezdeckém sportu (parkúr, drezúra, dostihový sport). Jde o specifické názvy pojmenovávající např. vybavení dostihové dráhy, vnější vzhled a anatomii koní, činnosti v průběhu dostihu a výstroj a vybavení koní a jezdců. Poslední část popisuje proměny v sociolektu jezdeckví a obsahuje celkem 100 zastaralých sociolektismů. Jsou zde uvedeny i výrazy, které respondenti nepoužívají nebo je vůbec neznají.

Dalším cílem bylo zjistit, zda existují determinanty, které ovlivňují znalost a používání sociolektismů. Díky rozhovorům s respondenty jsme zjistili, že nejvýrazněji znalost a užívání ovlivňuje zaměření uživatele v jezdeckém sportu. Významnou roli hraje také vzdělání a styky s cizojazyčnými uživateli sociolektu jezdeckví. Věk determinuje znalosti sociolektismů pouze v malé míře. Regionální rozvrstvení slovní zásoby sociolektu jezdeckví má okrajový vliv, projevuje se pouze ve výslovnosti sociolektismů a ve výběru výraziva, při rozhodování mezi spisovnou a nespisovnou češtinou.

Obecně lze konstatovat, že slovní zásoba sociolektu jezdeckví je stále živá a neustále se obměňuje. Některé sociolektismy se postupem času významově vyprazdňují, naopak se často objevují pojmenování zcela nová. Tyto změny jsou především důsledkem snahy o přesnost a jednoduchost pojmenování a probíhají většinou mimo jádro této slovní zásoby. Otevírá i prostor i pro další výzkumy.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Brněnské hantec. *Slovník brněnského hantecu* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné online z: <http://www.hantec.cz/hantec/slovník/slovník.htm#H>

ČECHOVÁ, Marie. *Slang a styl*. In: *Slang a argot: sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. – 27. února 2008*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 2008, s. 8 – 13. ISBN 978-807-0437-643.

Encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN, 2002, 604 s. ISBN 80-710-6484-X.

GÁLISOVÁ, Anna. *Expresivita ako prejav subjektivity a kreativity v spontánnych komunikátoch abuzérov psychotropných látok*. In *Varia XIII: zborník materiálov z XIII. kolokvia mladých jazykovedcov* (Modra–Piesok 3.–5.12.2003). Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2006, s. 107.

GÁLISOVÁ, Anna. *K expresivite lexikálnych jednotiek v komunikačnom registri abuzérov psychotropných látok*. In: *Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2004, s. 216.

GOTTHARDOVÁ, Lenka. *Jezdeckví do kapsy*. Bezdědice: Lenka Gotthardová, 2000.

GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Editor P. Karlík, M. Nekula, Z. Rusínová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 799 s. ISBN 978-807-1069-805.

GRYGERKOVÁ, Marcela. *Slang v církevním prostředí*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006, 96 s. ISBN 8073682672.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980

Hipologický slovník. Koníčky.cz [online]. 2008 [cit. 2013-05-01]. Dostupné online z: <http://www.konicii.cz/kone/hipologicky-slovník/>

HUBÁČEK, Jaroslav. *K současnému zkoumání sociolektů*. In: *Slang a argot: sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 2008, s. 4 – 7. ISBN 9788070437643.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, 189 s.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1979, 170 s.

- HUBÁČEK, Jaroslav. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Ostrava: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1971, 78 s.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 250 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, č. 146/2003. ISBN 80-704-2629-2.
- HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost*. Praha: Maxdorf, 2009, 501 s. ISBN 978-807-3451-981.
- KAPITZKE, Gerhard. *Kůň od A do Z: plemena, chov, chování, jezdeckví, spřežení*. Praha: Brázda, 2008, 411 s. ISBN 978-80-209-0363-1.
- Koňský slovník*. Koniny o koních [online]. 2006 [cit. 2013-05-01]. Dostupné online z: <http://www.koniny.ic.cz/slovník/>
- KRČMOVÁ, Marie. *Funkce slangu*. In: *Slang a argot: sborník přednášek ze 4. konference o slangu a argotu v Plzni 9. – 12. února 1988*. Díl 1. Plzeň: Pedagogická fakulta, Státní pedagogické nakladatelství Praha.
- KŘÍSTEK, Michal. *Symposium Čeština — univerzália a specifika*. Naše řeč, ročník 82 (1999), číslo 2. Dostupné online z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7506>
- MICHAL, Václav. *Česko-slovenský terminologický slovník z chovu koní: s německými ekvivalenty*. Praha: Československá akademie zemědělská, 1970, 208 s.
- ODALOŠ, Pavol. *Mi a szociolektus és mi a szleng? [Čo je sociolekt a čo je slang?]* – In: *Mi a szleng? Tanulmányok a szleng fogalmáról*. Red. A. Fenyési – T. Kiss – J. S. Várnai. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó 1999, s. 41 – 50. Dostupné online z: http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szl_kut/03miaszl/odalos_s.rtf
- OLOŠTIK, Martin. *Lexikológia slovenského jazyka: Sociolekty v lexike*. Dostupné online z: <http://olostiak.webz.cz/2prekl/P10-sociolekty.pdf>
- SCHNEIDEROVÁ, Eva. *Slangové výrazy v jezdeckví a v dostihovém sportu*. Naše řeč. 1989, roč. 72, č. 2. Dostupné online z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6828>
- VITOUŠ, Pavel. *Malá encyklopedie sportu*. Praha: Mladá fronta, 1980.